

Ljungbergs
Artist

UM

UNG MEDIA SVERIGE

Från redaktionen

Kära läsare,

Detta är den tredje upplagan av Appell (Har hört att det är viktigt med siffror och tal i dagens samhälle, så håll räkningen nu!). Om ni inte läst första utgåvan så rekommenderas detta starkt. Kommer inte ihåg varför, men där kan ni läsa lite om våra tankar kring - och hur det gick till - när Appell skapades. Har ni inte läst andra upplagan så oroa er inte, det har inte vi heller!

Det är kul med tryck. Med papper, bläck och monoton svärta skapar vi (och det är ni) något som är mer än bara just papper, bläck och monoton svärta. Om ett ord uppfattas olika och har olika betydelse för varje läsare, tänk då vad en mening kan göra för nyansrikedomen i bläckets enfaldiga enkelhet. Jag erinrar mig om när Deniz på redaktionen skrev en text om sitt namn, om hur vissa bokstäver kunde göra så stor skillnad på hur namnet uppfattades av andra, om hur han som person uppfattades, på gott och ont. Det är därför viktigt att tänka på hur man uttrycker sig i text och därav ironin som uppkommer när ni kommer hitta stavfelen som gömmer sig bland dessa sidor. Ironi är dock något mänskligt och något vi hyllar, det finns till och med fantastiska filosofer (bara det!) som skrivit om moralens ironiska mänsklighet (se Richard Rorty), så när ni hittar ett stavfell, en felplacerad bokstav, ett felplacerat komma, så, kom ihåg att ni precis hittat människan bland alla dessa rader av text!

Nu när det är dags för mig att låta någon annan få ta över chefredaktörsposten och styra vidare detta finaste av skepp (om vinden är stark så flyter det av sig själv, jag lovar) så kommer jag att tänka på den tid som varit. Alla de nya ansikten som blivit bekanta under Arimans dunkla belysning. De idéer som flutit omkring där, i den kvava luften på våra möten (många av dem svävar nog runt där ännu; tips!). De koppar kaffe som föbrukats. De deadlines som ritats upp endast för att ha något att bryta, som en självskapt anarkist. De sidospår vi kom in på. Alla de skratt som förlängde våra möten. Alla de där sista-minuten snacken före en intervju. När hemsidan gick ner och när hemsidan gick upp. Alla sena kvällar innan publicering. Alla som hjälpt till på något hörn, ni fenomenala studenter, vi tackar er alla:

Benjamin från redaktionen

Niklas Helenefors
Karin Zetterholm
Erik Daunfeldt
Mikkel Grimstad
Carin Ekblom
Mathilda Tingemar

Nina Maria Lancelot
Marcus André (Schackmästaren)
Alexandra Eckerberg
Anna Fogelquist
Christofer Carter

Elin Wickström Askman
Maja Ragnarsson
Malte Edman
Ola Grabowski
Fredrik Sjöstrand

Tidsskriften Apell

Denna tidning skapades år 2022 och är en del av Lund PPE Society. En förening för Lunds PPE studenter. Tidningen är partipolitiskt obunden. Åsikterna är skribenternas egna. Mail: studenttidninggenappell@gmail.com

Ansvarig utgivare:

Mathilda T. Löwegren,
mathilda.tingemar@gmail.com
Redaktör, Sakliga delen:
Malte Edman,
malteedman@gmail.se
Redaktör, Kulturdelen:
Elin Wickström Askman,
Elin.Wickstrom@gmail.com

Chefredaktör:

Benjamin Bengtsson
be4548be-s@student.lu.se
Formgivare:
Benjamin Bengtsson,
be4548be-s@student.lu.se
Media ansvarig:
Deniz Torun,
denis.torun@gmail.com

PR-Ansvarig:

Mathilda.Tingemar
mathilda.tingemar@gmail.com
Tryck:
HelloPrint
Genvägen 1
231 62 Trelleborg
www.helloprint.com

INNEHÅLL

Åsikter är skribenternas egna.
Appell är en politiskt obunden tidskrift.

SAKLIKT	4	Chat Control: EU-guiden till att mura in sig själv <i>Benjamin Bengtsson</i>
	10	On a highway to hell? <i>Mathilda Tingemar Löwegren</i>
	12	Intervju: Gudrun Schyman <i>Christofer Carter och Mathilda Tingemar</i>
	19	Intervju: Romina Pourmokhtari <i>Malte Edman och Benjamin Bengtsson</i>
	12	Expertkrönika: Relation mellan Judar och Kristna <i>Karin Zetterholm</i>
	26	PPE vad är det?: Dykning i Lunds 10-åriga PPE program <i>Med David Alm och Anders Herlitz</i>
DEBATT	24	PPE INTERVJU: Nina Maria Lancelot <i>Carin Ekblom</i>
	28	Politisering av universitetet: Tältar vi för det totalitära samhället? <i>Benjamin Bengtsson</i>
	30	Replik: Politisering är avgörande för rättvisa och demokrati <i>Fredrik Sjöstrand</i>
	31	Replik: Om PPE-debatten och den akademiska friheten <i>Niklas Helenefors</i>
KULTUR	32	Et stjernebilde som ikke finnes (NOR) <i>Mikkel Grimstad</i>
	36	Varför är vi oinspirerade? <i>Anna Fogelqvist</i>
	38	Embracing of the dark feminine (ENG) <i>Ola Grabowski</i>
NÖJE	43	Bokrecension: "Fuskbygget" av Andreas Cervenka <i>Malte Edman</i>
	48	Reportage: Macron besöker Lunds Universitet <i>Appells mest icke-franska reporter</i>
	52	UNDERHÅLLNING: Majas korsord, recept, schack

ἀνάμνησις (Anamnesis)

Tillbakakallande (kan också användas som “minne”).

Ett grekiskt ord som betyder “att kalla på minnet”, härstammar från ana-, “tillbaka”, och mimneskesthai, “att minnas” eller “att orsaka att minnas”. Kan med fördel användas som “tillbakablick”.

Chat Control: EU:s stora guide till att mura in sig själv

Efter att Sverige tvärvänder i EU:s kanske mest kontroversiella fråga, direkt efter EU-valet, så ställer sig många frågan, vad är egentligen chat control? Vad gör chat control? Med hjälp av IT-säkerhetsspecialisten Karl Emil Nikka så försöker jag reda ut frågan.

Redan som små så förstod vi att kryptering av information var värdefullt, när vi pratade rövarspråket med varandra (försökte). Våra föräldrar förstod det likaså när de bytte språk mitt i konversationen; ett billigt barnfilter. Med den evolutionära möjligheten att tala, att kommunicera, kom också möjligheten att viska, att endast rikta kommunikationen mot de mottagare vi vill kommunicera med i ett rum fullt av människor. Det må vara primitiv sekretess och kryptering, men det är bevisligen något vi alltid haft med oss i vår fysiska omgivning. När nu denna omgivning expanderar till den digitala, så finns det ingen anledning att ge upp denna möjlighet, förmåga, ja kanske till och med rättighet?

INTRODUKTION: VAD ÄR CHAT CONTROL?

Datumet är den 22:a maj, år 2022. I tre år har Ylva Johansson som EU-kommissionär med ansvar för inrikesfrågor samlat krafter för att lägga fram ett förslag som få trodde skulle synas på något bord i den Europeiska Unionen. *Regulation to prevent and combat child sexual abuse*, för enkelhetens skull även kallad "chat control" är i grunden ett förslag att kontrollera informationsflödet på nätet. Motivationen, som vi nog alla utan tvekan kan fronta med, är att försöka motverka barnpornografi och grooming. Men vad som verkar som ett nobelt försök att uppfylla EU:s tjugofjärde artikel för fundamentala rättigheter, "Rights of the child", är på sin höjd just det, något att fronta med. Att nationellt reglera internet är lite som att försöka gräva i vatten, fånga dofter på

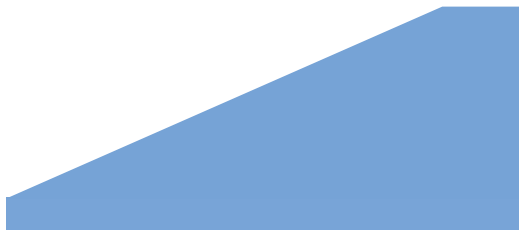
flaska eller bygga sandslott av luft. Det är metafysiskt ett någorlunda ambitiöst projekt och enligt Karl Emil Nikka, IT-säkerhetsspecialist och grundare av Nikka systems, finns det idag ingen teknik som kan göra det som förslaget förespråkar. Men vad är då det?

Chat Control i sin nuvarande form (förslaget har gått igenom flera iterationer) är ett politiskt projekt för att öppna ett nytt EU-centrum för massövervakning av all kommunikation av bilder, videor och länkar som medborgare inom EU skickar till varandra, så att potentiellt illegalt material kan stoppas. Kryptering ska inte vara ett hinder. Det ställer krav på alla leverantörer av digital kommunikation så som Apple, Microsoft och Meta etc. att investera i teknik som kan skanna deras användares meddelanden (EU ska kunna bistå med sådan teknik).

Leverantörerna blir ålagda att rapportera misstänkt olagligt material och skicka en kopia till det nya EU centrumet, så att "nytt" material kan bli till "känt" material (för EU)*. Detta för att Europol ska kunna utfärda spårningsordrar på leverantörer av chattappar. En spaningsorder kan nämligen inte utfärdas på nytt material, utan det måste vara känt sedan innan. I nuvarande läge är det inte klart vilken teknik som skall användas. Regeringen har här yrkat på en "teknikneutral" väg. Det är oklart hur mycket eller hur snabbt leverantörerna måste rapportera material och det är oklart hur detta material ska manuellt kontrolleras, men manuell kontroll kommer att ske, eftersom tekniken alltid har en viss felmarginal i sin sortering av materialet. Budgeten är ej fastställd.

---

* Om någon skickar olagligt material så är det idag inga problem att direkt jämföra det mot ett register med redan känt olagligt material med den så kallade "checksum"-metoden. Detta funkar mycket bra enligt Nikka. Nytt material måste dock upptäckas på annat sätt, t.ex. genom AI igenkänningsteknik, vilket är mycket mer osäkert.

Så här är Chat Control tänkt att fungera:

1. Du skickar ett meddelande via valfri tjänst.
2. Meddelandet skickas direkt genom ett filter som leverantören av tjänsten ansvarar för, som genom idag okänd teknik som tillhandahålls av EU, skannar det för olagligt material och skickar endast efter detta vidare det till mottagaren. Kryptering sker endast efter detta steg.
3. Ifall olagligt material upptäcks med denna okända teknik flaggas detta som "nytt material" som måste undersökas eller "äldre material" som redan är känt och som recirkulerats. Här har leverantören en skyldighet att kontakta det nya EU-centrumet om det.
4. Det nya EU-centret kollar, igenom alla flaggade meddelanden de får, för att avgöra (okänt hur) om det faktiskt är olagligt material. De skickar sedan vidare detta till Europol eller nationella brottsbekämpande myndigheter som får utföra det polisiära arbetet.
5. Europol kan via domstol eller annan behörig myndighet använda materialet för att få en spårningsorder på leverantören för att samla in mer material.
6. Om Europol lyckas så kommer personer som misstänks ha med känt olagligt material att göra ställas inför rätta. Där kan meddelandena användas som juridisk bevisning.

ICKE-NORMATIVA ARGUMENT FÖR OCH MOT

FÖR: Barnpornografi och grooming på nätet är, i ett allt mer digitalt samhälle, ett allvarligt problem som kräver lösningar. Chat control är på pappret en sorts lösning.

FÖR: Idag rapporterar leverantörer av chattjänster endast olagligt material genom "good will". Det är inget krav och många är ej effektiva i sin rapportering då det är kostsamt och tekniskt utmanande. Rapporteringen sker idag privat och ofta utanför EU (oftast USA). En centralisering och överstatlig EU-finansiering av processen skulle inte bara tvinga leverantörer att rapportera utan även effektivisera och göra processen mer transparent.

FÖR: Statlig centralisering ger mer makt till staten.

MOT: Tekniska hinder. Det är lätt att kalla lösningen för "teknikneutral" då tekniken inte finns ännu. Att skanna meddelanden som är krypterade går idag ej. Ylvas liknelse av chat control vid en knarkhund som kan "sniffa" på krypterade meddelanden och se om de innehåller olagligt material, utan att läsa dem, är alltså grovt missvisande och kan ha bidragit till att många politiker idag tror att det är möjligt. "Det går inte att skanna krypterad information från person A till person B, utan att bryta krypteringen.", säger Nikka. Han fortsätter förklara att förslaget antagligen kommer att tvinga leverantörer att skanna alla meddelanden innan de krypteras, vilket tar bort själva poängen med kryptering. Det har dock uppmärtsammats av grävande journalister att vissa lobbygrupper försökt sälja in sina tekniska lösningar till EU så tidigt som 2020. Förutom korruptionsproblemet så dräper denna lobbyism andra, möjligtvis bättre lösningar på marknaden från att användas. Detta är ej teknikneutralitet.

Europol yrkar öppet för att krypterade "spaces" ska röjas bort och i ett brev från EU:s högsta polischefer står följande: "Our societies have not previously tolerated spaces that are beyond the reach of law enforcement, where criminals can communicate safely and child abuse can flourish. They should not now." De verkar dock ha glömt att brev är skyddade "spaces" idag. Även i Sverige är det olagligt att läsa annans post enligt 4 kap. 8 § brottsbalken och kan ge upp till två års fängelse. Uttalandet får det att se ut som att Europol yrkar för att återinföra gamla Stasi-centraler för brevövervakning.

MOT: Argumentet för effektivitet är missvisande då enorma resurser kommer krävas och resultat ej är garanterade. Tekniken kommer behöva behandla enorma mängder meddelanden från alla EU-invånare varje sekund, vilket är energikrävande. Tekniken är även dålig. Idag har de bästa AI-modeller som t.ex. Google använder, runt 10 % felmarginal. Även om felmarginalen är 0.1 %

(tekniskt omöjligt enligt Nikka), kommer runt sexhundra tusen felaktiga anmälningar skickas till EU-centret dagligen. Och detta är bara Facebooks siffror (ca. sextio miljoner foton per dag skickas i Europa enl. dem själva). Således måste meddelandena sorteras för hand; bild för bild, video för video, i en enorm byråkratisk maskin. Fel kommer ändå ej kunna undvikas, vilket gör att Europol, polisen och rättsväsendet kommer få massor av skräp-material att utreda på felaktiga uppgifter, i stället för att utreda riktiga fall med riktiga barn i knipa.

MOT: Skapandet av en svart marknad. Även om chat control skulle lyckas göra det omöjligt att sprida barnpornografi via chattappar så skulle detta skapa en svart marknad för detta genom andra medel. Ekonomins efterfrågan- och utbuds-modell är hänsynslös. Redan idag finns massor av chattappar som ej går genom Apples och Googles appbutiker. Redan idag finns en mörk webb, som bara kommer att växa med ett sådant här förslag, vilket egentligen bara försvårar för myndigheter att hitta spridare av samt upphovs- och gärningsmän till olagligt material. Genom att tränga ut brottslingar till en svart marknad är det de oskyldiga som kommer övervakas i realiteten. Det skulle tränga ut helt lagliga medborgare, journalister och informatörer till en svart marknad, eftersom säker kommunikation genom kryptering i praktiken skulle bli olaglig för dem.

MOT: Statlig centralisering ger mer makt till staten.

NORMATIVA ARGUMENT FÖR OCH MOT

FÖR: Politiken gör något alls för att hindra barnpornografi och grooming i enlighet med mänskliga rättigheter och EU:s CFR (Charter of Fundamental Rights of the EU): Artikel 3 (integrity of person), 4 (degrading treatment) och 24 (Right of the child).

FÖR: Transparens. Vi vill ha ett öppet samhälle där vi har tillgång till information som medborgare om vad som händer och vad som görs med vår information. Det "öppna samhället" är en filosofisk idé om att ju lättare det är att få information om samhällets aktörer, ju säkrare är det. Vi kan både hålla varandra och våra myndigheter i schack ifall vi kan ta reda på vad de

gör när som, var som. Offentlighetsprincipen är ett bra exempel på Sveriges ofta internationellt ledande strävan mot den öppna samhällsmodellen (för mer läs Torbjörn Tänsjö's bok "Privatliv"). Det gynnar de som är laglydiga och krymper frizoner för brottslingar. Dagens teknik skulle kunna göra ett sådant samhälle möjligt.

MOT: Enligt en rapport från EPRS (European Parliamentary Research Centre) - dvs. EU själva -, så bryter chat control mot samtliga CFR-artiklar som den försöker stärka och därtill Artikel 8 (Protection of personal data) och 11 (Freedom of expression and information). Det gör det bland annat via effekter av självcensur. Ifall användare kan bli anmälda, om än av misstag, för innehåll i deras chattar, så kommer självcensurering att ske. Det är inget vi strävar mot i en liberal demokrati som EU förväntas vara och förväntas kontinuerligt sträva mot. I en sådan ses människor som mål och ej som medel och lagförslag är till för att upprätthålla en eftersträvad etisk grund, inte stjäla den. Vi får aldrig ta grunden för givet.

MOT: Icke-Transparens. Chat Control är inte ett förslag i enighet med det så kallade "öppna samhället". Det är endast öppet åt ena hållet. Medborgare förväntas ge upp kryptering och öppna sina privata sfärer, men myndigheter så som Europol är mycket glada för sin kryptering och lär inte ge upp den. Ett sådant enkelriktat samhälle liknar mer Kinas modell av det öppna samhället. Ifall vi vill värna om en liberal demokrati är det således ett moraliskt felslut att samtidigt propagera för Chat Control.

MOT: Vad händer med bevismaterialet om ett fall tas till rättegång? Detta är mer av en fråga som jag har, som varken Karl Emil Nikka eller EU:s interna dokument kan svara på. Bevismaterial samlas in automatiskt, utan användarens vetskap. Det kan tyckas självklart att ett offer skulle gå med på att dela med sig av känsligt material, om det skulle ha stark beviskraft, men så behöver det väl ej vara? Under Metoo-rörelsen så valde många offer att ej gå vidare med anmälan. Det är ett individuellt beslut som varje person får ta och som bör respekteras med hänsyn till deras autonomi oavsett anledning. Processen bör ta hänsyn till detta, men sådana krav finns ej med i nuvarande förslag.

Karl Emil Nikka är ensam om att ha debatterat Ylva Johansson om chat control offentligt, i Svenska Dagbladets podd "Ledarredaktionen". Bild: Nikka Systems

MOT: Slippery-slope argument är ofta klassade som fallasier, men det går inte att komma ifrån framtida scenarion där Chat Control inte bara används till att flagga för barnövergreppsmaterial. Europol har redan visat intresse för detta. När systemet väl är igång så kommer det vara svårt att avskaffa och i händerna på en mer "kreativ" framtida EU-ledning, när den auktoritära vågen fått grepp om unionen, så finns alla möjligheter att använda denna byråkrati för att samla in allehanda information om oss medborgare. Exempel kan vara politisk, religiös eller sexuell läggning. Vi behöver inte vända oss till historieböckerna för att se vad auktoritära regimer gör med sådan information, men den kan även hamna i fel händer då den säljs eller läcker (se Transportstyrelseskandalen 2017).

MORALISK KALKYL OCH IMPLEMENTERING

Det är enkelt att tänka sig diverse moraliska problem i själva handläggningsprocessen i det nya EU-centrumet. Det kommer att flöda in anmälningar från alla olika håll. Resurser för att behandla alla dessa kommer, som de är av sin natur, att vara begränsade. Vissa av rapporterna kommer att indikera på misstänkt pågående brott, vissa kommer vara bevisning på äldre brott. Vissa kommer att vara grova, andra ringa. En uppskattning av värde kommer behöva göras för varje fall. Ska ett litet fall av pågående grooming prioriteras över ett fall av grov våldtäkt? Nej, antagligen inte. Men om det grova fallet är preskriberat? Om det handlar om en gärningsperson som redan är åtalad för något annat? Borde inte pågående fall få mer resurser? Det är trots allt viktigt att inte sätta käppar i hjulet för ett snabbt förhindrande av pågående brott. Hur kommer dessa prioriteringar att göras? Förslaget säger ingenting om dessa moraliska problem. Kommer det att finnas ett ansvarsutkrävande för en effektiv process? Medborgare kommer trots allt att förlita sig på denna verksamhet för sin säkerhet. Det är våra pengar, våra privatliv och våra rättigheter som vi betalar med för att EU-centrumet ska göra sitt jobb. Vi kommer dock inte få någon vidare insikt i arbetet av uppenbara skäl, det är trots allt information med stor sekretess som behandlas. Men hur ska då medborgarna kunna utvärdera hur bra arbete myndigheten gör? Vilka moraliska val de gör i dessa överväganden? En demokrati måste både ha input och output för att undvika brott i den politiska implementeringskedjan.

DEN SVENSKA HÅLLNINGEN OCH PROPORTIONALITETSPRINCIPEN

Det är den 19:e juni och det är blott tio dagar sedan röstningen för EU valet stängde. Bland valets vinnare står Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Två partier som tillsammans med tidpartierna varit emot chat control

hela valkampanjen. Nu vänder dessa partier helt plötsligt och är för förslaget inför ett hastigt insatt möte innan Belgiens ordförandeskap går över till Ungern och chat control läggs på is (nu är dock frågan uppe igen och med på dagordningen i oktober). Det gör att Sverige som land helt plötsligt representerar ja-sidan för chat control i EU. En vändning som saknar demokratiskt stöd, eftersom svenska medborgare inte röstat för den. Grunden i vår representativa demokrati svajar. Partierna får kritik. Både MP och V påstår sig ha tillåtit detta av misstag. Om inte det är pinsamt nog, så visar intern kommunikation från MP att det antagligen inte alls var ett misstag. Men utspelen är verkanslösa. Sverige är i skrivande stund fortfarande för förslaget i ministerrådet, trots att folket röstat emot det bara drygt en vecka tidigare. Varför då?

När Gunnar Strömmer får frågan och i en artikel i Göteborgsposten så hänvisar han till ett argument jag inte berört hittills, men som går att hitta lite överallt inom EU-protokoll och utredningar. Jag kommer att kalla det "proportionalitetsprincipen". Strömmer accepterar de många normativa brister som chat control har, som jag nämnt ovan, som otaliga journalister skrivit om och som EPRS själva påpekat i en 250 sidor lång rapport. Han tycker dock att det är värt det, för att det vägs upp av fördelarna. Det är ett sorts "målen-helgar-medlen"-argument. EPRS argumenterar emot detta genom att ingående förklara för hur detta går emot "essensen" av vår liberala demokrati och att även om målen hägrar, så finns det vissa medel vi helt enkelt inte får använda. Jag tänker mer praktiskt på vad Karl Emil Nikka sa om tekniken bakom förslaget. Hur ineffektiv och osäker den är, om den ens finns idag. Strömmer utgår från en pappersprodukt, något som i praktiken, om vi frågar de tekniska experterna, inte kommer att nå målen p.g.a. praktiska hinder. Lagg då till problem med incitament för företag, korrupktion och lobbying, skapandet av svarta marknader och brott mot flera mänskliga rättigheter så liknar chat control mer och mer endast en otroligt dyr problemmaskin från DDR-tiden. Jag tycker Strömmer gör rätt som använder proportionalitetsprincipen, men efter mina undersökningar så landar jag dock i att principen snarare pekar mot förslaget, inte för.

FRAMTIDEN OCH DEN EUROPEISKA MUREN

Som avslutning finns det en liten spaning som skyttar vid horisonten. Jag nämnde att incitament för företag blir ett problem. Hur då? I år valde Meta, företaget bakom Messenger, den största chattjänsten idag, att automatiskt börja införa kryptering mellan alla användares meddelanden. Detta till Europols förtret som skriver "Companies will not be able to respond effectively to a lawful authority. Nor will they be able to identify or report illegal activity on their platforms.". Deras förtvivlan

är förståelig, Meta kommer ju nu inte kunna skanna alla meddelanden som deras användare skickar (eftersom den är krypterad och skanning som sagt inte fungerar som en knarkhund). Men varför skulle Meta frivilligt förse sina användare med kryptering? De stora tech-bolagen är inte direkt kända för sin altruism. Nej, gissningsvis så är det för att helt undvika EU:s ansvarspolicy. Det kostar att skanna meddelanden, att lagra all denna information och skicka den fram och tillbaka till EU. Det innebär en massor av ansvar som företagen helt enkelt inte vill befatta sig med av ekonomiska och möjligtvis juridiska anledningar. Så vad göra?

EU kan med hjälp av chat control tvinga företagen att förbigå sin egen kryptering, att bygga in bakdörrar, men hur skulle företagen reagera på det? Företagen bakom chatt-apparna Signal och Whatsapp har redan sagt att de lämnar den europeiska marknaden. Det är inte omöjligt att tänka sig att övriga företag följer efter. Låter det överdrivet? Världens största marknad är idag den i Kina, med nära en och en halv miljard potentiella kunder. Det är också en marknad som de stora teknikföretagen i väst dragit sig ur en för en. Kina har i princip endast nationella kommunikationsleverantörer kvar, så som WeChat. Det var inte alltid så, men efter politiska påtryckningar om bakdörrar, filtrering och krav om samarbete med kinesiska myndigheter så har företagen valt att lämna. Det senaste decenniet har Kina siktat mot och i stora delar lyckats med att i princip bygga en digital mur kring dem själva, där allt som är kopplat till internet kontrolleras inom nationens gränser. De har uppenbarligen inspirerat till murbygge även i andra världsdelar. Fantastiskt för alla dem som gillar murar i och för sig, men murar bär ej samhällen, för ingen mur har stått sig över tidens långa lopp. Murar rivs alltid, oavsett hur.

Referenser och läs mer:

EUR-lex sida för att följa och läsa förslaget:
https://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2022_155

Europol och EUs polischefers uttalande om chat control:
<https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/712-joint-declaration-of-the-european-police-chiefs/file>

EPRS rapport om chat controls inverkan:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740248/EPRS_STU\(2023\)740248_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740248/EPRS_STU(2023)740248_EN.pdf)

Debatt om chat control med Ylva Johansson och Karl Emil Nikka:
<https://www.svd.se/a/wAVRkM/eu-s-chat-control-massovervakning-eller-trygghetsatgard>

Gräv om lobbying inom EU relaterat till chat control:
<https://balkaninsight.com/2023/09/25/who-benefits-inside-the-eus-fight-over-scanning-for-child-sex-content/>

Användardata och statistik för Facebook och Messenger:
<https://www.statista.com/statistics/745400/facebook-europe-mau-by-quarter/>
<https://messengernews.fb.com/2023/12/06/launching-default-end-to-end-encryption-on-messenger/>

Karl Emil Nikkas tre förslag:

Vi löser inte problemen med barnövergrepp med endast tekniska lösningar, Nikka söker efter en mer holistisk syn där polisen får betydlig bättre resurser att infiltrera och bekämpa dagens nätverk, samtidigt som civilsamhället får mer stöd och uppbackning i själva anmälningsprocessen, men han ger tre punkter som tillsammans slår chat control:

1. MODERERING

Vi behöver hålla isär begreppen sociala medier och meddelande-applikationer. För de förstnämnda så ska vi fortsätta och att utveckla den insamling och skanning av material som finns idag. Detta gäller även olika spelplattformar o.s.v. Vi kan kalla dem för "moderade platser". Det är platser där det är önskvärt för mig som användare att inte få falsk-reklam, bedrägerier, olagligt material eller pedofiler som kontaktar barn. Materialet jag själv lägger ut här är frivilligt och publikt, således bör jag vara villig att få det skannat. Men meddelanden jag skickar via t.ex. Messenger är däremot privata och bör omfattas av brevsekretess. Politiken blandar ihop dessa allt för ofta, vilket försvårar.

2. DETEKTERING (lokalt)

2021 lade Apple fram ett förslag för hur de skulle detektera barnövergreppsmaterial på icloud photos. De var inne på lösningar likt chat control men strök allt eftersom de insåg problematiken och behöll endast en funktion: Barn upp till och med 12 år i en icloud-familj får ett varningsmeddelande om de mottar eller vill skicka en misstänkt utnyttjande bild, där även föräldrarna informeras om detta. Detta upptäcks av telefonen lokalt. Det händer alltså ingenting med bilden. Den skickas inte någonstans. Inget mer sker. Föräldrarna och barnet är ansvariga för vidare åtgärder. Om barnet är upp till 17 år får endast barnet information om detta och kan sedan kontakta föräldrarna/polis själv. Detta ger kraftfulla tekniska verktyg och stöd till individer själva. Verktygen kan användas för alla appar. Lösningen behöver inte vara mer komplicerad än så här.

3. RAPPORTERING

Det ska finnas en inbyggd funktion i alla appar för att kunna rapportera ett meddelande, en bild eller video direkt i appen. Eftersom det inte sker automatiskt så ger detta makten åt användaren istället, vilket inte bara kommer generera en databas med betydligt mer högkvalitativa rapporter, med mindre felmarginal, utan det kommer använda teknik som är fullt tillgänglig idag. Det är så det fungerar på t.ex. Whatsapp idag. EU skulle här enkelt kunna reglera in detta.

En aforism som jag tycks återkomma till på senaste tiden; “The road to hell is always paved with good intentions”

Exakt vart uttrycket härstammar ifrån tycks vara svårt att fastslå– enligt Wikipedia förekom uttrycket i sin fullständiga form först i en London tidning som publicerades 1828, där uttrycket tillskrevs ett portugisiskt ordspråk.

En lite alternativ formulering tycks tillskrivas Rambachs 1730 verk “Der Weg zur Höllen sey mit lauter gutem Vorsatz gepflastert”; “Låt vägen till helvetet vara belagd med bara goda avsikter”.

Vergilius och Dante vid den frusna floden Cocytus. Där människor som förråt under andras välvilja hamnar. Bildkälla: Wiki Commons

On a highway to hell?

Av: Mathilda Tingemar Lowegren

Johann Jacob Rambach, den tyska teologen, tycktes snudda vid ett sentiment som dagens tyska regering anammar då det införde en ny medborgarskapslag; nya tyska medborgare måste erkänna Israels rätt att existera som stat. "Anyone who does not share our values does not get a German passport." säger Nancy Faeser, socialdemokraternas (SPD) inrikesminister, för att motsätta sig den nya vägen av antisemitism som väckts i ljus av "självförsvarskampanjen" Israels styre driver i Gaza. En god avsikt kanske, men beroende på vem man frågar, en hederlig dygd eller en synd nog att tilldela Tysklands nuvarande lagstiftare en plats i helvetet?

Frågan man tycks finna sig med är denna: hur länge ska tyskarna gå runt och bära på sin skam? Ska ännu en generation som aldrig befunnit sig nära kriget bära på detta lass?

En annan tanke kan beröra den som tycker sig se ironin i detta - i sin flykt från att återupprepa ett historiskt övergrepp låter de ett annat utspela sig i dess ställe? En tredje tanke må beröra den lite mer cyniska, kanske lite konspiratoriska, men som endast skulle referera till sig själv som realist - är det här ett av de många omen som tyder på att vår politik håller på att skiftas in i en ny sfär? En ny sfär där våra åsikter avgör var vi kan befinna oss, hur vi bör förhålla oss, vad och vilka vi får associera med. En helt ny nivå av inskränkande på vår autonomi?

Naturligtvis, kan det kännas som en överdrift – det är endast en liten ruta man måste kryssa i för att få sitt medborgarskap. Däremot, som den cyniker jag är, ser jag detta som en symbol för de små men påtagliga förändringarna i vår politiska omgivning som inskränker allt mer på individens frihet. Trots allt, totalitarism sker inte på en natt, utan genom små reformer och lagändringar över en längre tid.

Men hur kan detta se ut? Så cynisk är jag inte – att jag tror att min gemene man är så obrydd att de låter sin regering trampa på deras tår utan att kolla ned på sina fötter och förgat hytta näven åt övermakten. Däremot tror jag att han är upptagen, stressad över jobbet, har bättre saker för sig, och kanske må vara lite godtrogen. Med arbetsdagar som växer sig allt längre med tiden,

tror jag att min gemene man är trött och utmattad, och letar efter bekvämlighet och det mest lägliga. "Tyranny comes under the guise of convenience". Det är lätt att komma undan med att trampa på någons tår om de är distraherade - få hade stannat och hytt näven åt den som lättar på vikten i din famn trots att de trampar på lilltån din. Och om någon erbjuder en att lätta på ens samvete genom att föra ens talan utan att man behöver lägga större engagemang, men att man i utbyte måste ge upp vissa personliga friheter, låter inte det nödvändigtvis som en dålig deal.

Det finns empiri på att många är villiga att ta den dealen. Enligt resultat som publicerats av Open Society Foundation anser endast 57% av 18-35 åringar att demokrati är att föredra över ett auktoritärt styre som garanterar att uppfylla deras politiska åsikter. Det är ytterst oroväckande om det stämmer, men är inte detta mer än naturligt? I en globalt sammanflätad värld där krig och lidande tycks ligga precis utanför ytterdörren är det nästan självklart att vilja ta till drastiska åtgärder för att garantera sin egen säkerhet och sin plats på rätt sida i historieböckerna. En diktator som garanterar skydd mot klimatkris, krig, sjukdom och brott tycks rättfärdiga bristen på personlig frihet.

Ytterligare ett exempel på en god avsikt är Chat control 2.0, som är i slutspurten till att bli godkänt, där EU ska kunna kräva massskanning av digitala meddelanden, inklusive krypterade sådana, i namn för att hindra spridningen av CSAM (Child Sexual Abuse Material). Very good intention indeed, men till vilket pris? Att man inte längre ska kunna förtro sig till en vän utan att känna sig iakttagen? Nödvändigtvis kommer inte alla ens meddelande bli dissekerade och analyserade, utan en algoritm kommer att sälla ut det oroväckande materialet som tyder på CSAM. Däremot kommer den här lagstiftningen sätta ribban högre för vad vi är villiga att ge upp för det allmänna bästa.

Det är väl i huvudsak där cynikerns rädsla ligger, i våra goda avsikter och villighet att ge upp våra friheter för att uppfylla dessa goda avsikter. Kommer man veta när priset är för högt för belöningen? Är Tysklands välvilja en föraning på att vi tagit ett ännu steg djupare in i Dantes inferno? Vi får ta och se, det tycks ju ändå vara en rätt så relevant aforism. ■

Bild: Christofer Carter

Rösta inte på en partist - rösta på en aktivist

Appell intervjuar Gudrun Schyman om vad hon gör nu, klimatrörelsen, dagens feminism, EU-valet och hur politiken bör föras 2024.

Man såg henne direkt när hon klev av bussen från Simrishamn. Hon utstrålade just den energi man kan känna pulsera genom skärmen när man tittar på hennes debatter; bestämd, övertygande, och helt och fullständigt målinriktad. Tur för oss så fick vi sola oss i den glansen då vi ackompanjerade Gudrun Schyman till ett av hennes många åtaganden, och försökte få så mycket insyn i hennes politiska liv som möjligt.

Du har lämnat FI, vad har du för dig numera?

– 2021 bildade vi Klimatalliansen, som bygger på en insikt om att vi måste agera utifrån ett krismedvetande. Det fullständigt regnar rapporter som säger att det här accelererar och det går fortare än vad vi trodde, de kommande tio åren är helt avgörande för om vi ska kunna hejda det här överhuvudtaget. Och det som är prio nummer ett är utsläppen. Då säger vi att då måste det bli en politisk samling omkring detta, det måste finnas ett politiskt ansvar.

– Asså jag säger såhär, man kan inte veva ner sig i de här ideologiska skyttegravarna, och påstå att det är höger eller vänster som löser det här. Det är ett stort existentiellt problem som vi måste handskas med på ett mycket klokare sätt och på ett politiskt mycket modigare sätt än vad man gör nu i politiken. Så jag samlade folk från lite olika håll, och så började vi diskutera, och så sa vi att, amen nu startar vi en förening, och så tar vi en partibeteckning, och så ska vi fungera som en blåslampa i hällen på de traditionella partierna, som inte gör det de måste med det här - nämligen komma med förslag om hur vi ska drastiskt, snabbt få ner utsläppen. Så det är vad vi håller på med, och därför så är jag ute nu i EU-valrörelsen. För vi vet också att det är lättare för människor att rösta utifrån sakpolitik när det gäller EU, för det handlar inte om vem som ska styra landet. Och det där har ju jag erfarenhet av

för vi gjorde ju så med feministiskt initiativ också; att komma in 2014. Så att vi, eller som jag säger, rösta inte på en partist, rösta på en aktivist. Och så har vi en lista med människor som finns i olika organisationer som jobbar aktivistiskt: Återställ Vätmarker, Scientist Rebellion, men också Naturskyddsföreningen, Jordens Vänner i det här Auroramålet. Så vi har en aktivistlista som ställer upp i EU. En del vill ju skicka klimataktivisterna till fängelset, vi vill skicka dem till Bryssel. Sen är jag kommunpolitiker, för vi gjorde om feministiskt initiativ i Simrishamn till klimatinitiativet i Simrishamn det senaste valet, så jag håller på där, och sitter i fullmäktige och lite beredning, och lite sådär.

Har FI i Simrishamn lagts ned då?

Ja, FI i Simrishamn transformerades till klimatinitiativet i Simrishamn.

Medan vi gick där slog det oss - vi kan ju ta en tur förbi palestinagård, för att få lite insikt i Schymans tankar kring demonstrationerna. Så det gjorde vi. Medan vi gick berättade vi - för att ge henne lite insyn i perspektiven inom debatten - om en intressant diskussion som några av våra klasskompisar hade haft en kring kraven som ställts på Lunds Universitet.

"Ja, vad är det för program ni pluggar?" Då vi sa PPE fick vi den nu välförväntade frågande blicken, och så drog vi samma ramsa som vanligt. Entusiastiskt utbrast hon att det måste ju vara ett jätteintressant filter att diskutera klimatfrågor igenom. Vi berättade om frågeställningen om det i filosofin, om man ska värna för miljön för att människor behöver den, eller för att miljön har värde i sig.

Har du någon åsikt kring det?

– Ja, nämen jag har ju åsikten att vi inte är herrar över jorden. Vi är ju en del av, och en pytteliten del av liv

s'att säga. Vi är ju oerhört destruktiva, som de här invasiva arterna som äter upp och förstör allt annat, och vi måste ju lära om, vi måste ändra vårt sätt att förhålla oss till den här planeten. Och nu är det ju bråttom, jag brukar säga såhär; det brinner i farstun i vårt gemensamma hem, nu håller det på att leta sig in i köket, nu måste vi släppa allt annat, rusa ner och släcka elden.

Kan vi lära oss eller är det bara så vi är?

– Nej, det är klart vi kan lära oss, vi är ju inte dumma i huvudet, i alla fall inte alla. Men det är ju också intressant, för att vi har kommit in i ett förhållningsätt till där vi agerar som om vi vore herrar över jorden, och vi har byggt upp ett ekonomiskt system som bygger på ständig tillväxt, som bygger på ständig exploatering av jordens resurser som om det vore oändligt. Det är en sån ständig konsumtion och det där får vi lägga av med, jag vill ju ha politiker som säger "nej nu är det slut med charterresorna, tills vi har kommit på något bättre. Nu blir det bara en biff i veckan."

När vi gick förbi Palestinagård stannade vi och såg på lägrets färgglada fanor och plakater. Både demonstranter och förbipasserande började kolla nyfiket mot Gudrun.

Vi hade ju en debatt bland våra klasskompisar, är kraven som Palestinagård ställer rimliga? Ett av kraven är att Lunds Universitet ska göra ett ställningstagande mot folkmordet i Gaza. Tycker du att detta är rimligt?

– Om att universitetet som institution ska göra det? Då måste jag säga att jag är inte riktigt bevandrad i hur universitetet rent juridiskt förhåller sig till olika saker. Men generellt är det väl absolut rimligt att göra ställningstaganden mot folkmord. Det är ju det som pågår. Och jag vet, det har väl varit krav på att bryta samarbeten och sånt som man kan diskutera absolut. I grunden är de ju väldigt bra med protester av olika slag, och det är ju inte bara här, utan runtom i världen, så det tycker jag är jättebra.

Två palestinagårdare kom upp till Gudrun och medan de uttryckte sin beundran, bjöd in henne på fika i lägret. När hon kollade ner på sitt armbandsur skakade hon lätt på huvudet och tackade artigt nej, förklarade att hon var tvungen att gå vidare. Vi gick vidare.

Angående din debatt om soft-girl trenden med Ungsvenskarnas Denise Westerberg på veckans snackisar, hur tyckte du att det gick?

– Ja, det var ju hemskt, man tror sig ha förflyttats till 50-talet. Men det intressanta med det hon sa var ju det här om att "vi är så jämställda att vi kan ju kosta

på oss att softa". För det första är det en otrolig snäv syn; vadå vi? Och det vittnar om en enorm okunskap om hur samhället faktiskt ser ut, där ojämställdheten ökar på alla områden som man mäter, och det har hon inte förstått. Det finns en historielöshet som är skrämmande tycker jag, och det där är det ju många som tror– "ja men här har vi ju kommit så långt, det här behöver vi inte hålla på att prata om" och det är ju klart man kan jämföra med någonting sämre för att få det att framstå som bra, men vi har ju inte nått målet jämställdhet. Inte på jobbet, inte ekonomiskt, inte i förhållandet, inte med föräldransvaret, inte med arbetstider, och framförallt inte när det gäller mäns våld mot kvinnor. Så det finns ju otroligt mycket kvar att göra, och nu måste man tydligen också starta på nytt liksom med kunskap. Så jag har tänkt: asså nä, efter detta valet får jag åka ut på sådan här agitationsturné; feministisk agitationsturné "Nu får ni rycka upp er!".

Det har ju varit mycket sådana här mansrörelser med incels osv, tror du att de är en stor drivande kraft i det här?

– Nä, det tror jag inte. Det är ju också kommersiella krafter som ligger bakom. Alltså man ser; nu hade ju inte hon något med sig som hon höll i, men om man tittar på de här filmsnuttarna som finns där det är kvinnor, jätteunga kvinnor som står och håller något. Asså det är ju produktplacering. Det är ju precis som på 50-talet, då kom det filmer där liksom hemmafruor med litet förkläde stod och höll i en elvisp "det är så roligt att vara utvilad och fräsch när min man kommer hem!" Det är samma grej alltså! Det är inte klokt.

Hon beskrev det som att det var en sorts "pushback" mot den nya vågen av feminism.

– Ja det vet jag inte. Pushback mot den nya vågen av feminism? Vad är den nya vågen av feminism?

Ja, det vet jag faktiskt inte specifikt vad hon syftade på. Men vad bör den vara, nästa vågen av feminism?

– Ja, den får inte stanna den där vågen överhuvudtaget, alltså det är ju ett ständigt arbete. Nu tycker jag ett väldigt bra exempel är när man pratar om arbetstidsförkortning, så är det ju så att det finns ett långvarigt politiskt krav på sex timmars arbetsdag, som har funnits jättelänge, och som framförallt kvinnor och kvinnoorganisationer har drivit för att det handlar om att orka. Att också orka med det dubbelarbetet som många kvinnor idag har och som de för att orka idag nu istället går ned på deltid och får sämre löner och sämre karriärutveckling, och i slutändan sämre pension. Det ser ju ut så och problemet ökar faktiskt nu. Ja, så att det vore någon ny slags feminism, det förstår

jag inte, men alltså det finns ju då de här som tror att det är jämställt och att man kan koppla av och det är ju inte så roligt att vara på kontoret, det är ju inget att sträva efter.

– Men ekonomisk självständighet, det är ju någonting att sträva efter, absolut, sen ska vi gärna arbeta kortare allihopa, sex-timmars arbetsdag. Alltså det där med 40-timmars vecka, det är ju flera länder i Europa som har lämnat det. Det är ju en fråga om hur man tar ut vinster, alltså produktivitetsvinster i samhället som man kan få utifrån ny teknik och allt möjligt. Vi behöver ju inte lika mycket tid för att göra vissa saker. Antingen tar man ut det i inte lika lång arbetstid eller högre löner.

Då vi började närma oss Gudruns destination, efter många frågande blickar och efter flertals flämtande beundrare som gått förbi, ställde vi oss vid vägkanten.

Om man tänker att de här softgirlsen inte får fäste och feminismen fortsätter i den riktningen den har, vart är vi på väg?

– Målet är ju jämställdhet, som sagt, och det uttrycker sig i att vi ska ha lika mycket makt att utforma samhället och våra egna liv, oavsett om vi är kvinnor eller män. Det jämställdhetsmålet som har slagits fast av den socialdemokratiska regeringen först, och sen är det ingen som har ändrat på det, och så finns det några specifika mål - det är utbildning, det handlar om delat ansvar i föräldraskapet, det handlar om lön, och det handlar om sådana, lite olika saker. Jämställdheten är ju ett mål, och dit ska vi. Och sen går det lite fram och tillbaka, ,lem två steg framåt och så är det ett steg bak, men sen är det två steg framåt, och så nu när det backats måste man ta i lite extra då.

På tal om demonstrationerna i Lundagård (Palestinagård), men även relaterat till då när FI grundades, så måste ni ju ha resonerat kring värdet av att grunda ett nytt parti som påverkar de andra partierna, eller att engagera sig i partierna. Hur uppnår man effektiv aktivism och politik?

– Ja, när vi grundade FI, så resonerade vi kring detta, alltså det var ju ingen som hade tänkt sig att nu skulle vi vara med i ett annat parti för de var så kassa på det där. Men det vi frågade var ju, skulle vi bli en politisk organisation eller skulle vi satsa på folkbildning och bli studieförbund eller någonting sånt där? Men det blev politiken, och det vi gjorde var ju någonting historiskt, vi självständighetsförklarade den feministiska maktstrukturen, eller, vi självständighetsförklarade feminismen som en egen maktordning i samhället. Förut så hade man sagt att det var liksom underordnat andra

ismer, det fanns liberal feminism och socialistisk feminism, det var alltid liksom under någon annan ism. Vi sa att könsmaktsordningen är en självständig, otroligt central maktordning som finns i samhället, och som ligger som grund för en massa olika konflikter i samhället och jag tycker det blir bara tydligare och tydligare hela tiden. Och insikten om att maktordningar handlar om relationer, det innebär att om det är någon som har mer makt än någon annan, så är det på någon annans bekostnad.

Gudrun gestikulerar och håller upp händerna för att representera de två olika könen; hon liksom håller dem för att likna en väg; i handen högst upp har hon männen, och kvinnor i den lägsta handen. "Vi måste ju få kvinnor upp dit" - hon jämnar ut händerna så att de ligger i nivå med varandra. Men så anser ju vissa att det har gått i överdrift. - hon höjer kvinnorna över männen.

– Men det är ju det, och kunskapen om den här könsmaktsordningen, den patriarkala maktordningen, var inte så särskilt utvecklad i politiken före FI, utan man talade om enskilda kvinnor som räkat illa ut, eller särskilt kvinnodominerade jobb, man satte aldrig ihop det liksom i en politisk analys och det bidrog vi med. Och den kunskapshöjningen som gör att man inte pratar om enskilda kvinnor som räkar enskilt illa ut i enskilda tillfällen, utan man pratar om ett strukturellt problem i samhället som vi måste lösa, så vi har politiska lösningar och reformer. Det var ju ett lyft, och det ligger kvar. Det är det jag är mest stolt över.

För du har ju varit med länge i svensk politik. Jag får lite intrycket av att du nästan, jag råkar känna en del sådana människor själv, måste ha politiken i livet.

– Ja, det är en viktig del, det är ju att vara medborgare, och jag tycker det är centralt att vi förstår oss själva som människor, som medborgare, det är inte bara jag-et utan också jag som medborgare i det här och med möjligheten att vara med och påverka, att visa på att det kan betyda någonting. Vad jag tycker och vad du tycker, det är ju demokrati, det är ju själva kärnan i detta, och det tycker jag är superviktigt.

Ser du med oro då på den minskning av föreningsaktivitet som har skett?

– Ja, jag tycker det är en uttunning av demokratin.,Demokratin är på deken, så är det ju nu. och det sprids rädsla och oro och ni vet allt det här, fake news, och trollkonton, och många människor som blir tystade, Och då gäller det ju att göra tvärtom, då måste man höja rösten.

Bild: Christofer Carter

Hur vänder man det?

– Genom att prata. Ut och agitera. Genom att hålla på. Asså det finns inget annat sätt. Man kan ju inte vara ensam, man får vara några stycken och så får man hålla på och så får man fråga sig, “okej vad gör vi nu? Vad är det bästa vi kan göra nu?” Jag håller ju på, jag är ju fredsaktiv också, känner ni till det här DCA-avtalet? Ravlunda är ju ett sänt här område som ska bli en bas, jag håller på med en arbetsgrupp där. Så då kan man tänka det här är för fan inte klokt, det här kommer inte gå igenom, men jo det gör det ju. Men vi måste ju ändå säga ifrån, vi måste ju bråka, vi måste ju bullra liksom, och visa här manglar de in USA-baser, varför det?

Demonstranterna i Lund, bråkar de på ett bra sätt?

– Jag tycker alla sätt är bra, jag tycker inte att man ska välja ut något. Inom klimatrörelsen finns ju återställ våtmarkerna, de sägs sätta sig på vägar och stoppa ambulanser, nä det gör de ju inte alls det, det är ju skitsnack, de stoppar inga ambulanser. Men man kan tycka, är det liksom rimligt och sådär, framförallt är ju det som pågår inte rimligt. Det är ju det som är grejen. Utsläppen och sänt, det är ju det som är fullständigt orimligt, och sen får man ju välja olika vägar. En del klistrar fast sig någonstans, en del sätter sig och sjunger, som rebellmammorna, och jag har gjort alla de där grejerna, jag utesluter inget - jag utesluter våld, men inget annat. Civil olydnad kallades det ju förr, det har varit ett centralt uttryck i utvecklingen av demokratin med hela medborgarrättsrörelsen i USA och rösträtt för kvinnor, och då kallar man ju det civil olydnad, jag tycker man ska kalla det civilkurage.

Du är ju alltid någon som går rakt på sak, du dansar ju inte kring frågor, det finns en uppfattning om att

politiker idag dansar mycket kring frågan, och det minskar förtroendet för dem.

– Ja, jag som ändå är perverst intresserad av politik, jag orkar ju inte titta på de politiska debatterna. Det är hemskt och för mig är det en sorg för jag tycker det är så innehållslöst. De säger ju ingenting, det är som om kommunikatörerna och talpunkterna har tagit över. Och det där tror jag också är en konsekvens av att partierna blir alltmer kommersialiserade och mer av pressekreterare men mindre av fötterna på marken och kontakt liksom, och då blir det det där glappet. På den tiden när jag var partiledare fanns det ju ändå en respektfull ton. De var till och med hemma hos mig och sjöng julsånger allihopa, det gick att se till att vi tycker olika, jag menar det finns ju skitstövlar överallt, men det gör det i alla partier, men det här med total respektlöshet...

Är det någon sorts amerikanisering tror du?

– Ja det är det, Trumpifering; och det bidrar ju väldigt mycket, de här trollfabrikerna och sociala medier bidrar ju. Jag har ju tyckt - är de dumma i huvudet? - och så kan man ju inte säga rent ut, men de är ju dåligt upplysta. *Någon starstruck säger om i bakgrunden.* Det finns ju stor risk nu, det är ju här, och det är stor risk att det förvärras, och när vi har sådana svaga politiska ledare som statsministern som säger att: “ja alla partier måste hyfsa debatten”, det gäller ju fan inte alla partier, alla partier har väl inte det sättet att se på det. Det är en undfallenhet som är väldigt farlig tycker jag.

Intervjuare: Mathilda T. Lowegren, Christofer Carter och Malte Edman

”Liberalerna sätter alltid hårt mot hårt”

Appell intervjuar klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari (L) om klimatmålen, kritiken mot regeringen och om paradoxer på den fria marknaden.

Vi möter en optimistisk politiker, i en tid av politisk fission.

Foto: Benjamin Bengtsson

M: Hur ska vi nå nettonoll till 2045?

– Vi ska nå nettonoll till 2045 genom att ge alla som behöver minska sina utsläpp förutsättningarna att göra det. Klimatomställningen sker genom miljoner och miljoner beslut som fattas i företag, i bolagsstyrelser och hemma vid köksborden i varje hushåll, och de besluten ska vara i riktning med de som är bra för klimatet. Så vi gör det genom att skapa förutsättningar för klimatomställningen, gör det lätt att göra rätt

Har ni gjort nog där? För det klimatpolitiska rådet kom med sin rapport i våras, och den var rätt stark i sin kritik, det stod att er handlingsplan brast i konkretion, brast i saklighet. Så har ni en plan på plats som är tillräcklig för 2045, eller måste mer på plats?

– Det måste alltid mer på plats, annars hade jag inte behövt ha det här jobbet, då hade jag kunnat vara miljöminister istället, om vi hade varit klara. Vi har fortfarande en klimatkris, vi har inte löst alla frågor, men vi är på rätt kurs, och vi är på en bättre kurs än vad vi var tidigare, tycker den här regeringen, eftersom vi välkomnar alla fossilfria kraftslag och lägger om energipolitiken. Vi behöver alltid göra mer, så kritiken behöver också alltid finnas där, för att förbättra politiken, så att den kan bli så bra som möjligt.

Men även om vi är på rätt kurs på långt håll så medgav du själv uppe på LUPEF att vi har tagit steg tillbaka, och särskilt vad gäller utsläppen inom transportsektorn, när ni minskat reduktionsplikten till 6% och sänkt bensin och dieselskatt. Kommer vi att kunna nå etappmålet 2030?

– Ja, det kommer vi att kunna, men det kommer att kräva mycket högre elektrifieringstakt än vad vi har nu, och därför måste vi på olika sätt stimulera elektrifieringstakten i fordonsflottan på ett bättre sätt än vad vi har gjort hittills. Den tidigare regeringen hade ju ett bonus-malus-system som skulle bidra till elektrifieringen av fordonssektorn, det menade vi inte gav tillräckligt mycket effekt eftersom det kostade sju miljarder i utgifter och mest handlade om att finansiera nybilsköp och det är ju en ganska begränsad grupp som har råd att köpa en helt ny elbil. Så jag är intresserad av att stimulera andrahandsmarknaden med samma pengar och också se till att vi har laddinfrastruktur runtom i hela landet så att fler ser elbilar som ett alternativ. På så sätt vill jag främja elbilar.

Men samtidigt så stämmer det väl att ni då lägger ert hopp till elektrifieringen då och ger upp den väg vi hade innan med att bland in biodrivmedel som lösning, bygger inte det på en rätt stor teknikoptimism?

– Jag skulle inte säga att vi lägger allt vårt hopp till elektrifieringen, men absolut, vi ser elektrifieringen som det främsta verktyget, och skälet till det är att elektrifieringen tar oss hela vägen ner till noll, fordon för fordon. Reduktionsplikt kan bara göra så mycket, och där finns fortfarande fossila utsläpp, och om det är noll vi ska nå, då är jag intresserad av nolltekniken. Men absolut, vi kommer fortsätta att behöva bränsleskatter, reduktionsplikt, och det har också Sverige idag, vi har bränsleskatter och vi har reduktionsplikt.

“ Pengarna kommer ju i stor utsträckning från staten; pengar som exempelvis kommer från klimatklivet. ”

B: Kan jag hoppa in med en fråga, för du nämnde laddinfrastruktur...

M: ...Okej.

– Han var i ett flow här!

B:... jo men du nämnde laddinfrastruktur, och du nämnde det även vid LUPEF! Du sade att det nästan gått för bra, att vi har gjort väldigt stora framsteg i elektrifieringen, som vi inte hade räknat med. Det låter fantastiskt, men ser du någon risk med att det kan gå för snabbt?

– Jag ser en risk med om vi lägger alla ägg i elektrifieringskorgen helt plötsligt, så jag tänker på dieselkrisen i Europa när alla hade investerat så mycket i dieseldrivena och sen märkte vi att det var väldigt skadligt och kalkylerna för hur mycket det påverkar utsläppen var, ja, korrupta. Så jag är väldigt mån om att vi alltid ska ha jämförbara spelregler för olika kraftslag, välkomna alla tekniker, ha teknikneutralitet i så hög utsträckning som möjligt. Men att det går för snabbt? Nej, batteridrivna bil var någonting man började med när bilen uppfanns, men sen så flög ju inte de svenska företagen, utan det blev istället andra företag som inte gjorde elbilar som vann. Så tekniken finns där, och vår kapacitet att värna innovationen är bra.

Jag tänker så här: Konkurrensverket tog fram en rapport på vissa risker med att bygga ut laddinfrastrukturen via marknaden. Det ska växa av sig själv, och det ska finnas en organisk marknad för det, men själva grundprodukten är ju el, och en kilowatt är en kilowatt, oavsett vem som säljer det. Det kan leda till dålig differensiering och konkurrens mellan aktörerna. Hur får man en marknad att frodas i laddinfrastruktursutbyggnaden?

– Jättebra fråga. Man gör det genom att som politiker ta ansvar för att infrastrukturen behöver finnas där. Så jag arbetar exempelvis genom att som minister samla olika parter i ett rum. Kommunen, företaget som säljer ellastbilar eller vad det är, ett lokalt elbolag, och andra i samma rum, och sen gör man ofta de här satsningarna på laddinfrastruktur tillsammans. Det är ofta flera parter som går in i satsningarna på varje plats, och pengarna kommer ju i stor utsträckning från staten, pengar som exempelvis kommer från klimatklivet eller så, men också ofta en stor andel privata pengar också från de här företagen, för de vill kunna ta creden för att de har gjort den här investeringen.

Men hur kan då nya företag etablera sig på marknaden?

– Det är ju initiativ som behöver tas lokalt, på ställe för ställe, och det är någonting som går i rätt riktning, men vi ser att det finns en potential att öka takten och jag menar att tiden för att bygga ut infrastrukturen för elektrifiering av transportflottan den den är nu, det behöver ske nu, och därför satsar vi över fyra miljarder på det laddinfrastruktur de kommande åren och det är väldigt mycket i kontrast till vad som har satsats innan.

M: Klimatpolitiska rådet nämner att det ni beslutat under 2023 kommer att öka utsläppen under 2024, sen kan man få ner dem på lång sikt, men ni har ännu inte presenterat de åtgärder som skulle kompensera den utsläppsökning som sker på grund av sänkt bensinskatt, dieselskatt och reduktionsplikt. Vilka är de åtgärderna? När kommer de?

– Delvis har vi presenterat de åtgärderna eftersom de är åtgärder som är på plats redan nu, det vill säga, vi kommer fortsatt ha bränsleskatter, reduktionsplikt, subventioner, elektrifiering. Frågan är vilken kombination av styrmedel som ska ta oss hela vägen till målen. Den tidigare regeringens plan för det var en stor lutning på reduktionsplikten, och den ledde till att Sverige köpte upp en tredjedel av hela världens produktion av HVO, och det menade vi var ohållbart. Det var också ett av de främsta skälen till att priserna gick upp så mycket och därför lägger vi om i reduktionsplikten. Vår tanke för hur vi ska kompensera för det är att efter de här två åren så är det elektrifieringen, utsläppshandeln och förhoppningsvis andra typer av verktyg som också kan in i leken tillsammans, en bred palett med flera styrmedel.

En ytterligare kritik från klimatpolitiska rådet är att ansvaret för utsläppsminskningarna för att nå etappmålet 2030 och EU:s krav på oss till 2030 läggs på nästa mandatperiod. Den regering du sitter i nu, kan man väl säga vann valet delvis på att lova sänkta bränslepriser och sänkta elpriser? Kärnkraft kommer inte komma på plats förrän om tio, femton år. Finns det inte en risk att SD sätter hårt mot hårt i nästa val och inte kommer att acceptera några åtgärder som kommer att leda till

exempelvis högre bränslepriser. Vad kommer liberalernas syn vara där, kommer ni sätta hårt mot hårt också?

– Liberalerna sätter alltid hårt mot hårt. Vi sätter hårt mot hårt i alla koalitioner vi är med i, och driver på för att vår politik ska få genomslag. Om man oroar sig för vad som kommer att hända nästa mandatperiod då kan jag bara mana till att man röstar på partier som tar klimatfrågan på stort allvar och prioriterar den, så som mitt parti liberalerna, men också flera partier, som lyfter upp den högt på agendan och har bra svar på hur vi ska lösa frågan också. Men jag behöver ju komma överens i en koalition, och att använda just höga bränsleskatter och reduktionsplikt för att nå målen är inte någonting jag har stöd för hos mina koalitionsparterier.

Ett annat perspektiv som framförs är att man borde ha mer riktade åtgärder. Om det exempelvis är landsbygden som man måste kunna ta sig till jobbet med bilen på, så ger en bred skattesänkning även mer till folk som pendlar inom stortockholm och Göteborg, där kollektivtrafik finns som ett alternativ.

– Precis den kritiken är ju det vi har tagit fasta på – innan den har lyfts upp av andra – i vår klimathandlingsplan. Alltså, det är ju precis det som vår politik bygger på, att den klimatomställning som vi har nu har gjorts väldigt mycket på bekostnad av utsatta hushåll och på folk som inte har samma möjligheter att exempelvis röra sig omkring i en stad. Så det här med att ha en mer rättvis klimatpolitik som inte belastar de särskilt utsatta hushållen, utan att man exempelvis kan ha riktade styrmedel, att man kan ha riktade kompensationer för mer utsatta hushåll, det är ju precis det vi skriver i vår klimathandlingsplan det är det som har saknats tidigare.

Ni vill inte utveckla reseavdraget mer?

– Reseavdraget är absolut ett sätt man kan stimulera klimatomställning på, nu har ju reseavdraget lagts om av andra skäl, och är ju inte där vår främsta klimatpolitik ligger, utan det är mer i elektrifiering.

Kollektivtrafikpriserna har ju också gått upp väldigt mycket, infrastrukturministern fick en fråga om det här för några veckor sedan och sade att det var regionernas ansvar, inte hans, men uppenbarligen tar ju regeringen ansvar för priset på bensin och diesel. Jag tänker också på den PM som läcktes från trafikverket, där man har räknat fel i sina prognoser i trettio år och överskattat ökningen av vägtrafik och underskattat ökningen på järnvägen, och att ni, den nuvarande regeringen har tagit pengar från järnvägsunderhåll och satt på vägunderhåll. Borde inte järnvägen upprioriteras igen?

– Liberalerna kämpar för att järnvägen ska få mer pengar och mer fokus i politiken, och jag tycker absolut att man ska beakta det som trafikverket har kommit fram med, att det har varit kalkyler som har varit felaktiga. Vi märker att det är fler som vill använda kollektivtrafiken, och att det är fler och fler användare, och då måste man ju investera i kollektivtrafiken, så det är absolut någonting som mitt parti jobbar för. Skälen till att man har gjort satsningar i regeringen på vägunderhåll det är inte minst för att vi har haft väldigt dåligt underhållna vägar. Så vi har haft skador, olyckor som sker på grund av att våra vägar rasar ihop, och på samma sätt som att det

inte går att acceptera i järnvägen av säkerhetsskäl så finns det ett ansvar vi behöver ta även för biltrafiken.

Är ni öppna för att se över det finanspolitiska ramverket i den här klimatkrisen vi är i?

Ja, vårt parti är öppna för det och har drivit den frågan, att vi behöver titta på hur vi kan allokera mängderna kapital som behövs för att investera i klimatomställningen nu. Det skulle gynna svensk ekonomi och i slutändan också gynna den ekonomiska situation som vi är i, även om vissa menar att det skulle kunna vara en fara att öppna upp det finanspolitiska ramverket.

Du är marknadsliberal, och då vill man inte att staten ska välja vinnaren, det ska marknaden få göra, men vad gäller kärnkraften så vill man ge kreditgarantier på 400 miljarder? Är inte det att staten går in och väljer vilken teknik vi ska ha, istället för marknaden?

– Jo, det är att staten går in och hjälper, och regeringen har beslutat sig för att vi behöver hjälpa kärnkraften nu, efter de här åren av ha rest upp hinder, avgifter och annat lagmässigt tvång mot kärnkraft, så det är skälet till att man nu vill kompensera för det. Men personligen så har jag alltid drivit på för att liberalerna ska vara emot kreditgarantier för kärnkraften, för jag är marknadsliberal och jag tror på marknadens spelregler, jag tycker inte man ska snedvrida spelreglerna för en energimarknad, utan ja, jag är marknadsliberal. Så det är inte min favoritmetod.

Kan vi ta en till, om favoritmetoder? Du fick en fråga uppe på LUPEF om tvång och att ändra sin livsstil, och då sade du att du tror inte att vi kommer att behöva göra det, men några minuter innan hade du snackat om att du vill förbjuda bottenträning...

– Ja precis!

...så det är inte riktigt en marknadslösning, det här är väl att man säger att det här kan vi inte syssla med, det här måste vi förbjuda?

Absolut, om man tittar till fisket och ser vad bottenträning är, då är ju det i princip som att hundra personer skulle ha var sitt privatjet som går konstant, utan att de flyger någonstans, utan bara står och bolmar ut koldioxid. Det är i princip vad träningen gör för våra hav, och det tror jag att rätt många rätt så snabbt skulle reagera emot. Men när man pratar om förbud och reglering av olika slag, då blir det ofta rätt förenklat, det blir ska vi ha ett förbud eller inte? På olika sätt kan man styra bort saker som är skadliga, exempelvis genom krav som stegras år för år, eller andra modeller som EU använder sig av, och de tycker jag är väldigt bra för att styra marknaden eller styra människan i rätt riktning. ■

Intervju: Malte Edman och Benjamin Bengtsson

RELATION MELLAN JUDAR & KRISTNA

För de flesta människor är det självklart att judendom och kristendom är två helt olika religioner och de flesta tänker sig nog att de är det därför att deras bärande idéer skiljer sig åt.

Enligt den traditionella kristna synen befriade Jesus mänskligheten från den judiska lagens ok och visade vägen till en kärleksfull Gud som räddar människan genom nåd oberoende av "laggärningar". Denna bild bygger emellertid på kyrkofädernas polemik mot judar och judendom och på en läsning av Nya testamentets texter som inte tar hänsyn till det historiska sammanhang i vilket de tillkom. Den tar fasta på Paulus negativa utsagor om den judiska lagen och evangeliernas skildringar av Jesus som inbegripen i konflikt med "judarna" (Johannesevangeliet) eller fariséerna (särskilt Matteusevangeliet) där de senare ofta framställs som obarmhärtiga, småaktiga och ibland rent illvilligt inställda till Jesus. Medan Jesus förkunnar det annalkande gudsriket och botar sjuka är fariséerna upptagna med detaljer i lagen och kritiserar Jesus för att bota sjuka på sabbaten och hans lärjungar för att de plockar ax på sabbaten och inte tvättar händerna innan de äter.

Nya testamentets evangelier har emellertid en tydlig agenda och speglar en inom-judisk konflikt där olika Jesustroende grupper försöker övertyga andra judar om att Jesus är den messias som utlovas i de judiska skrifterna och vars ankomst utgör en bekräftelse på Guds löften till det judiska folket. I takt med att icke-judiska anhängare av Jesusrörelsen blev allt fler kom Jesus emellertid att uppfattas som "kristen" samtidigt som man satte likhetstecken mellan Nya testamentets fariséer och judar i allmänhet. Här finns fröet till idén att det råder ett motsatsförhållande mellan judendom och kristendom där judendomen karakteriseras av lagiskhet och hämndbegär medan kristendomen präglas av nåd och kärlek. Denna föreställning slog igenom med full kraft när de icke-judiska kristna av politiska skäl inte längre ville associeras med judendom utan strävade efter att skaffa sig en egen identitet skild från den judiska. Den polemik som då utvecklades i syfte att understryka skillnaderna mellan judendomen och den nya religion som kallades kristendom kom att prägla synen på judar och judendom i nästan tvåtusen år. Denna svartmålning av judendomen i syfte att framställa den kristna tron som annorlunda och överlägsen

utvecklades i en specifik historisk situation men kom att bli en del av kristen teologi och identitet och därmed bestående.

En messiansk judisk rörelse inkorporerar icke-judar

Problemet uppstod egentligen då den judiska Jesusrörelsen bestämde sig för att icke-judar kunde inlemmas i förbundet med Israels Gud utan att först bli judar. Många texter i den hebreiska bibeln (Gamla testamentet) ger uttryck för idén att alla folk vid tidens slut skulle vända sig till Israels Gud och bli frälsta (Jes 2:2–3, Jes 49:6) och den tidiga Jesusrörelsen tycks ha uppfattat Jesu ankomst som tecken på att denna process hade inletts.

Den judiska messianska rörelse som senare skulle bli kristendomen försökte alltså aktivt få icke-judar att ansluta sig till rörelsen. Anhängarna missionerade i synagogorna för både judar och icke-judar och tycks haft stor framgång framför allt hos de sistnämnda. Judendomen var populär, vilket såväl grekisk-romerska författare som den judiske historieskrivaren Josefus vittnar om och många anhängare av grekisk-romersk religion dyrkade Israels Gud tillsammans med sina egna gudar och hade lagt sig till med vissa judiska seder och bruk. Dessa icke-judar som var välbekanta med judendom och de judiska skrifterna var mottagliga för den judiska Jesusrörelsens budskap att messias nu hade anlönt och att de kunde bli fullvärdiga medlemmar i Jesusrörelsen utan att först konvertera till judendomen. ”Eller är Gud bara judarnas Gud och inte hedningarnas?” frågar Paulus retoriskt och besvarar omedelbart frågan, ”jo också hedningarnas” (Rom 3:29). För Paulus förefaller det ha varit teologiskt viktigt att icke-judarna inlemmades i förbundet med Israels Gud just som icke-judar. Om de var tvungna att först bli judar, vilket vissa inom Jesusrörelsen hävdade (Apg 15:1, 5), skulle ju Gud i praktiken endast vara judarnas Gud och löftena i de judiska skrifterna inte uppfyllas. För Paulus var löftet till Abraham att han skulle bli far till många folk (1 Mos 17:4–5) viktigt och tanken att Israels Gud när han valde judarna till sitt folk hade haft hela mänskligheten i åtanke (2 Mos 19:5) tycks ha varit van-

lig under första århundradet.

Även om icke-judarna som ville bli medlemmar i Jesusrörelsen inte behövde bli judar var de tvungna att hålla de bud som den judiska Torah föreskriver för icke-israeliter som bodde bland israeliter. Dessa finns uppräknade i 3 Mos 17–18 och sammanfattas i Apg 15:19–20, 28–29. I huvudsak går de ut på att undvika allt som har med avgudadyrkan (dvs dyrkan av andra gudar än Israels Gud) att göra, avstå från att äta något som innehåller blod samt att avstå från den typ av sexuella relationer som förbjuds i den judiska bibeln. Med tanke på att det grekisk-romerska samhället var genomsyrat av kultiska aktiviteter och dyrkan av kejsaren var sannolikt förbudet mot allt som hade med avgudadyrkan att göra det som hade mest långtgående konsekvenser för icke-judiska medlemmar av Jesusrörelsen. Alla gemensamma måltider inleddes med offer och mat som såldes på marknaden hade sannolikt först offrats till gudarna. Det var alltså en ganska långtgående anpassning till en judisk livsstil som Jesusrörelsen krävde. De icke-judiska anhängarna kunde inte längre delta fullt ut i samhällslivet och även på det privata planet blev det tydligt att de inte längre var goda samhällsmedborgare.

I antiken tänkte man sig nämligen att gudar och människor utgjorde en familj och relationen till gudarna upprätthölls genom kulten. Om gudarna inte erhöll den respekt de förtjänade genom att stadens invånare deltog i kulten kunde de ta illa vid sig och resultatet kunde bli jordbävningar, missväxt, sjukdomar eller andra naturkatastrofer. Följaktligen var det av yttersta vikt att kulten upprätthölls och de som inte deltog riskerade att anklagas för bristande lojalitet mot samhället. I förlängningen kunde ett sådant uppförande leda till att hela staden hotades av gudarnas vrede.

De enda som inte förväntades delta i kulten av gudarna och kejsaren var judarna, vilka på grund av sin envisa vägran att dyrka andra gudar genom lokalt utfärdade dekret erhållit ett särskilt undantag från kravet att medverka i stadskulten. Detta undantag inbegrep emellertid inte de Jesusstroende icke-judarna och den judiska Jesusrörelsens krav att de måste undvika all form av dyrkan av andra gudar ska-

“Det var alltså en ganska långtgående anpassning till en judisk livsstil som Jesusrörelsen krävde”

pade därmed problem för dem. I och med att de inte var judar men ändå omfattades av förbudet mot avgudadyrkan hamnade de i en besvärlig mellanställning och när judarna efter upproret år 70 av romarna inte sågs med blida ögon ställdes saken på sin spets. Att förknippas med den judiska komuniteten var inte längre något attraktivt alternativ, då judarna av folk hölls ansvariga för kriget, men att ta avstånd från judendomen och samtidigt vägra att delta i kulten innebar att de riskerade att anklagas för illojalitet mot samhället eller till och med ateism, ett brott som kunde få allvarliga följder.

Antik retorik och kristen identitet

I detta läge tycks många icke-judiska anhängare av Jesusrörelsen bestämt sig för att hos de romerska myndigheterna ansöka om tillstånd att bilda egna föreningar där tron på Jesus stod i centrum. Det grekisk-romerska samhället var uppbyggt kring föreningar av olika slag där folk som dyrkade samma gudar, hade samma yrke eller bodde i samma område samlades. I religiöst hänseende var romarna rätt toleranta och tillät dyrkan av alla möjliga gudar, men de var rädda för samhällsomstörtande kulter och tillät av detta skäl endast gamla välbeprövade kulter med traditioner som gick långt tillbaka i tiden. Detta regelverk ledde de icke-judiska anhängarna av Jesusrörelsen att inför de romerska myndigheterna understryka att de hade gamla skrifter (de judiska) och traditioner som gick långt tillbaka i tiden (de judiska) men samtidigt hävda att de absolut inte var judar och att deras kult med Jesus i centrum i själva verket var något helt annat än judendom. ”Det är avskyvärt att tala om Jesus Kristus och samtidigt praktisera judendom” (Magn. 8:1) skriver Ignatios av Antiochia i början av andra århundradet och ungefär samtidigt lanserar Justinus Martyren idén att de Jesustroende är ”det andliga sanna Israel” (Dial. 11.5) som ersatt judarna som Guds folk. Melito av Sardis (d. ca 180) anklagar i sin berömda påskpredikan (Peri Pascha) det judiska folket för att ha dödat inte bara Jesus utan också Gud och i sin iver att inskräpa att kristendom i allt är överlägsen judendom och avhålla

“Skuldbeläggandet av judar har visat sig vara mycket seglivat och är just nu ytterst påtagligt då judar i Sverige alltför ofta hålls ansvariga för staten Israels agerande. “

folk från att gå i synagogan och fira judiska högtider förklarar kyrkofadern Chrysostomos i sina predikningar från 380-talets Antiochia med titeln Mot judarna att Gud har förkastat och övergett det judiska folket och att kristendomen har ersatt judendomen. Synagogan är en hemvist för demoner, dundrar han, och judarna själva är demoner och Kristusmördare. Judiska ritualer är meningslösa och deras egna skrifter fördömer dem.

I denna retorik ser vi begynnelsen till det som skulle bli det kristna förhållningssättet till judar och judendom ända fram till modern tid. Utöver politiska omständigheter fanns det, som vi ser här, också teologiska skäl till denna svartmålning av judar och judendom. Till de senare hörde behovet att förklara vad som var nytt med den kristna tron och varför den behövdes. Ett sätt att uppnå detta var att måla upp judendomen som en mörk bakgrund till kristendomen och framställa den som dess raka motsats. En retorik som hade sitt upphov i en specifik historisk situation och formades av identitetspolitiska omständigheter kom sedan att bli en del av kristen teologi och identitet och upphöjd till evig sanning.

Denna negativa bild av judar och judendom lade grunden för diskriminering och förföljelse i kristna länder under hela medeltiden. Judar beskyllades för allt från att ha korsfäst Jesus till att ha orsakat pesten genom att förgifta brunnar, att kidnappa kristna barn för att använda deras blod i det osyrade brödet till pesach och att eftersträva världsherravälde. Vid påsk då Jesu korsfästelse på olika sätt dramatiserades i kyrkorna hade judarna i Europa det särskilt besvärligt. Jag minns ännu den lilla polsk-judiska damen som på ett möte på Samarbetsrådet för judar och kristna här i Lund på 1990-talet berättade Zatt judarna i Polen inte vågade gå ut vid påsk, ”eftersom de kristna sa att vi hade dödat Jesus”. Här löper en tråd av kontinuitet från Melito och Chrysostomos till vår egen tid. Det kollektiva skuldbeläggandet av judar har visat sig vara mycket seglivat och är just nu ytterst påta-

“Den antika retoriken grundade sig inte på faktiska skillnader mellan judar och kristna . “

gligt då judar i Sverige alltför ofta hålls ansvariga för staten Israels agerande.

Historisk forskning och en nystart för judisk-kristna relationer

Det var egentligen först efter andra världskriget och Förintelsen som den kristna kyrkan på allvar började göra upp med sitt antijudiska förflutna och initiera en dialog mellan judar och kristna. Man insåg att den stereotypa bild av judar och judendom som kristen teologi förmedlat under så lång tid inte stämde med verkligheten och både katolska och protestantiska kyrkor vidtog åtgärder för att bland kristna sprida kunskap om judendomen. Som ett led i detta grundades Svenska teologiska institutet i Jerusalem där kristna med judiska lärare kunde studera judendom, en plats som fortfarande används för fortbildning av studenter och präster och som fungerar som mötesplats för judar, kristna och numera även muslimer.

Aktuell historisk forskning

På 1970-talet tog forskningen om den tidiga judendom och förhållandet mellan judar och kristna under de första århundradena av vår tideräkning en ny vändning och sedan dess har faktiskt både den rabbiniska judendomens och den tidiga kristendomens historia i stor utsträckning skrivits om. Den bild jag tecknade ovan av kristendomens separation från judendomen bygger på forskning som gjorts de senaste tjugofem åren. När man började inse att Jesusrörelsen under hela första århundradet och början av det andra var en inomjudisk messiansk rörelse – inte kristendom – blev det tydligt att evangelierna speglar inomjudiska kontroverser och har en tydlig udd riktad mot det judiska ledarskapet på Jesu tid och man noterade att Paulus negativa utsagor om den judiska lagen alltid riktar sig till icke-judiska anhängare av Jesusrörelsen och följaktligen inte säger något om judars förhållningssätt till Torah.

Dessutom började forskarna inse att det bakom många av kyrkofädernas antijudiska uttalanden fanns en strävan att skapa tydliga gränser och skillnader där inga sådana fanns och att skälet till Chrysostomos häftiga utfall mot judendo-

men var att de kristna i hans församling inte alls förstod att den kristna tron var något helt annat än judendom utan tvärtom gärna gick i både kyrkan och synagogan och med förtjusning deltog i firandet av judiska högtider. Kort sagt, den anti-ka retoriken grundade sig inte på faktiska skillnader mellan judar och kristna utan på att det i kyrkofädernas tycke fanns för många likheter mellan dem. Insikten att det tog flera hundra år innan kristendomen blev en egen religion helt skild från den judiska och att utbytet mellan judar och kristna, inte minst på gräsrotsnivå, under hela denna tid förefaller ha varit ganska livligt ledde i sin tur till insikten att kristendom och rabbinisk judendom i hög utsträckning format varandra. Ofta blev resultatet att man formade sin identitet gentemot den andre så att de kristna betonade att de var annorlunda än judarna och judarna i sin tur tog avstånd från idéer som ursprungligen var judiska men som nu betraktades som kristna (till exempel messias tanken och idén om en sonande offerdöd), men ibland övertog man också idéer som tilltalande från den andre.

I detta sammanhang kan man konstatera att historisk forskning kan vara befriande för religiösa traditioner. Om kristendomens antijudiska traditioner har sin grund i specifika omständigheter och identitetsskapande processer under antiken kan man ju göra sig av med dem utan att för den skull kristendomens existensberättigande hotas. Skiljelinjen mellan judar och kristna finns kvar – och så vill nog de flesta ha det – men man behöver inte längre vara inbegripen i en kamp om vem som har rätt eller vem som bäst har förstått Guds intention. Därmed blir man också mer öppen för att bejaka de gemensamma rötterna och varken likheter eller skillnader behöver längre uppfattas som ett hot mot den egna traditionen eller identiteten.

Karin Zetterholm
Docent i judaistik
Lunds universitet

“PPE, vad är det?”

En dykning i vårt programs historia

Foto: En av Oxford Universitetets “mäktiga” korridorer

Lunds PPE program fyller 10 år och Appell har rotat runt bland startskott och filosofiska spår från det förflutna till idag för att hitta svar på våra frågor kring vår kära utbildning. Till vår hjälp har vi intervjuat en av medgrundarna och länge programmets rektor David Alm och nuvarande rektor Anders Herlitz.

Philosophy, Politics and Economics (PPE) startade i Oxford 1920 som en modernisering av dåvarande ”Greats” programmet. Med en liknande filosofisk bas så skulle studenter i stället för att studera historiska samhällen nu läsa in sig på det moderna samhället och vara förberedda på vad yrkeslivet krävde i modernitens Storbritannien, i ständig förändring. Till en början inkluderade detta Tyska, Franska och Italienska, men detta slopades senare för en utökad ekonomisk och delvis matematisk del. Efter andra världskriget så ökade intresset för samhällsvetenskapens förmåga att lösa sociala problem och programmet gick igenom många ändringar och introduktion av statistiken. Samtidigt växte programmet i stadigt takt och hade vid sextioalet redan blivit ett av de största inom humaniora.

Idag finns över hundra PPE program runt om i världen och även Lund valde att starta ett för precis tio år sedan. Men varifrån kom idén och initiativet till att starta det? Enligt Alm så kom idén runt 2011 från dåvarande professorn i praktisk filosofi här i Lund, Wlodek Rabinowicz. Han hämtade inspirationen från just Oxfordprogrammet, men även från en del liknande program världen runt som han kände till. (Förmodligen kan nog också rykten om att Filosofiska institutionen vid Stockholms universitet hade tankar på ett PPE-program ha spelat in.)

“Vi visste redan då att många av våra studenter ville kunna läsa praktisk filosofi inom ett program, och då ju PPE-formatet redan var etablerat internationellt var det en naturlig väg att gå.”

Nyfiket så kanske man undrar hur detta går till rent praktiskt, när ett helt nytt PPE program skall inträttas? Alm svarar:

“Det är en ganska omständlig process att starta en ny utbildning på Lunds universitet – men det är ju också viktigt

att det blir rätt från början. När det gällde just PPE-programmet var det första och kanske viktigaste steget att komma överens mellan de tre institutionerna om vissa centrala saker, inte minst hur många studenter vi skulle kunna ta in per år. Institutionerna tillhör dessutom tre olika fakulteter (Humaniora, Samhällsvetenskap respektive Ekonomihögskolan), vilket gjorde det hela krångligare. Alla parter var dock positiva till att starta programmet och till slut vara alla överens. I ett andra steg behövde vi på Filosofiska institutionen övertyga vår fakultetsledning om att programmet var en god idé, men lyckligtvis stöttade ledningen programmet från första början – även om det förstås också där var en del förhandlande fram och tillbaka. Inom ramen för den processen genomfördes dessutom en granskning av externa sakkunniga (inklusive studeranderepresentant från annat lärosäte) – två gånger faktiskt, men båda var väldigt positiva. Det sista steget var att LU:s så kallade Utbildningsnämnd gav sitt godkännande – och att programmet därefter formellt inrättades av rektorn. Efter det kunde vi sätta igång, med en första antagning 2014.”

Tillbaka till förebilden Oxfords program på sextioalet, en tid präglad av politik och social förändring, något PPE drogs med i med studentledda ändringar på innehållet. ”Tutorial system” upplägget är dock än idag kvar på Oxford (och även andra lärosäten) och består av att elever i små grupper träffar ”tutors” och diskuterar uppsatser som de lämnar in varje vecka. Något som vi kan tycka låter främmande i Lund där uppsatser oftast lämnas till slutliga examineringsmoment i delkurser eller på sin höjd ett komplement till skriftlig tentamen. När Alm får frågan om vi inte skulle kunna införa ett tutor system här också så uttrycker han först en stor beundran för hur det fungerar i Oxford, men erkänner att ett sådant system är otroligt resurskrävande och att såvida vårt universitet inte får radikalt mer resurser så lär det inte bli mer än just det, en beundran.

Just resursbrist är det som Anders Herlitz tar upp som det främsta hindret för att PPE ska utvecklas just nu. Han finner det svårt att konkretisera exakt vad som behöver göras, men på önskelistan står utökade möjligheter för utbyten och praktik, samarbeten med utländska PPE-program och ett alumninätverk. Med en bättre budget hade även utökade seminarier, handledning och gästföreläsningar varit möjliga. Något som är mer förekommande i t.ex. ”Oxbridge” programmen som fortfarande åtnjuter stor popularitet.

Men förutom ros så har programmet även fått en del ris genom åren. På sextioalet började den första riktiga kritiken formas genom studentrörelsen. Den beryktade pamfletten vid namn ”The Poverty of PPE” spreds på Oxford campus och argumenterade bland annat för att PPE ger för ytlig kunskap och även att den ger en falsk bild av kompetens genom att träna elever till att snabbt sätta sig in i nya ämnen och skriva hastiga uppsatser utan att

riktigt greppa eller böttna i ämnet. En känd passage från pamfletten lyder :

“No training in scholarship, only refining to a high degree of perfection his ability to write short dilettantish essays on the basis of very little knowledge... The examination questions are frequently absurd. If the aim is to provide lessons in party management for aspiring Conservative politicians, then that may be achieved, but it is not the proper role of PPE.”

Denna kritik har hängt med programmet hela vägen till idag, där brittiska politiker så som Liz Truss och David Camerons misslyckanden ibland sammanflätas med det PPE program som de och många andra politiker med ”näsan högt i det blå” genomgått och ackrediterat dem med en chimär av ytlig kompetens (The Guardian har en känd artikel från 2017 med namn: “PPE: the Oxford degree that runs Britain”). Här döljer sig som kan läsas även kritiken att PPE attraherar vissa typer av elever, i ett visst segment av samhället. Ofta elever födda med silversked i mun, med stor aptit för politik, makt och väldigt stort självförtroende i sin egen förmåga. Här finns det många anklagelser inom populäropinionen gällande klassamhälle, segregation m.m. vilket brukar resultera i att PPE:are utmålans som privilegierade. Det går såklart inte att direkt översätta detta till en svensk kontext och det står i stor kontrast till vilka elever som Lunds PPE program utgörs av idag. En relativt blandad skara framtida förvaltare, ekonomer och akademiker med betydligt ödmjukare ambitioner.

Kritiken gällande programmets ytlighet och avsaknad av specialisering (i en allt mer specialiserad tid) är dock skarp. När Alm och Herlitz får bemöta kritiken så håller de dock inte med den. De menar att den framstår som ganska missriktad, inte minst i en svensk kontext. Alla grundutbildningar i Sverige består av studier under tre terminer i ett ämne och tre terminer av studier i andra ämnen. Det kan så klart bli och framstå spretigt, men de tillägger att vad gäller PPE-programmet så kommer alla studenter ut med en examen där de har en specialisering och sedan kurser i ämnen som kompletterar specialiseringsämnet.

Vart hamnar då PPE-eleven? Vilken framtid väntar oss? Till svars får vi:

“Det är förstås alltid svårt att spå om framtiden, men vi tror i alla fall att de nuvarande trenderna kommer att hålla i sig, alltså att PPE-studenter med examen i nationalekonomi fortsatt dras mot jobb inom bank- och ekonomisektorn och att studenter med examen i statsvetenskap eller praktisk filosofi dras i större utsträckning mot karriärer inom förvaltning och liknande och det finns förstås alltid en del som satsar på akademiska karriärer.” ■

PPE INTERVJU

“ Första terminen visste jag knappt vilka som gick i min klass. Det dök upp folk lite då och då och hävdade att de också läste PPE. ”

Att plugga PPE tycker jag är kul, intressant och givande, men stundom lite förvirrande. Filosofi, vad blir man av det? I ett samtal med Mathilda Lowegren i Östgöta nationskök började vi prata om yrkesliv, och vart denna så breda examen kunde ta oss. Det finns många vägar att gå, kanske för många.

Jag bestämde mig därför för att höra av mig till Nina Maria Lancelot, PPE-alumn, en av grundarna till LPPES, och roligt nog min bordsdam på LPPES bal i våras. Med förhoppningen att få svar på mina frågor, och få en bild av livet efter examen, ringer jag upp henne.

Nina Maria Lancelot

Nina Maria Lancelot är 25 år gammal och arbetar på Finansinspektionen i Stockholm som Junior riskexpert. På Finansinspektionen arbetar hon på avdelningen för finansiella risker, mer specifikt enheten för kreditrisk. Där arbetar hon med så kallad värdepapperisering, något hon beskriver skämtsamt att hon tidigare bara hört talas om i filmen The Big Short.

Arbetsuppgifter är varierade: "Man läser mycket, väldigt kopplat till regelverk, mycket rapportering. Någon slags blandning av läsa, skriva, räkna. Jag sitter på så många olika saker; kreditkvalitet och processer kring kapitalkrav på banker. Det är väldigt kul!", säger hon.

Nina Maria började plugga PPE direkt efter gymnasiet, och valde senare inriktning inom nationalekonomi. Detta var något hon beskriver som oväntat, "Jag inriktade mig på nationalekonomi, vilket jag trodde var det sista jag skulle göra. Jag var rädd för matte i gymnasiet, det var det som hade gått dåligt. Men det kändes bra. Efter det tog jag en NEK kandidat, och efter det läste jag en termin företagsekonomi bara för att se om jag hade valt fel. Det hade jag inte." säger hon och skrattar till. Efter kandidaten praktiserade hon en termin på Stockholms Handelskammare, för att sedan komma tillbaka till Lund för en masterutbildning i nationalekonomi. Jag frågar henne om just det; att gå från att vara rädd för ämnet till att välja att avlägga en masterexamen i det. Hon beskriver att det var just efter praktiken, då hon började på mastern, som rädslan blev till kärlek: "Nu är jag en av dem, helt vänd!".

Vägen från LUX ut i arbetslivet kan se väldigt olika ut, men Nina Maria beskriver hur det klarnade för henne längs vägen. Hon förklarar att hon också upplevde en förvirring kring vad man kunde arbeta med som statsvetare eller nationalekonom, men när hon kom till sin praktikplats verkade många ha liknande utbildning, "Man lär ju sig! Så fort man får ett första jobb så lär man sig var alla andra jobbar också" förklarar hon. Vi kommer överens om att nyckeln till framgång efter PPE kan ligga i att veta vad och vart man kan söka, och ta reda på vad ens intressen är. Nina Maria kände inte att hon ville jobba privat, och valde därför spåret på en myndighet, men det handlade också om att det var den typen av arbete hon kände till. Hon tar upp konsultfirmor som exempel och menar att hon inte hade sökt sig till dem på grund av bristande kunskap i att det ens var en möjlighet.

Genomgående när jag pratar med Nina Maria är att hon verkar väldigt nöjd med sin utbildning och sitt jobb, "Det jag tycker är kul

med mitt jobb är att man kan välja ganska mycket. Man har en bred utbildning, och ett väldigt brett jobb, och sen så får man välja vad man smalnar av i. Men jag tror att efter en utbildning som PPE så finns det möjlighet att gå in i olika sektorer och roller.". Hon utvecklar vidare att filosofin var viktig för henne eftersom den gav en kulturell förankring, "Jag kände mig lite mera levande när jag läste NEK kandidaten, när jag också hade läst filosofin. Jag skulle säga, också personligen, att filosofikurserna är de jag lärt mig mest på. Kanske inte konkret kunskapsmässigt - jag kan fortfarande inte citera filosofer som jag gärna skulle vilja - men jag har med mig det i bakhuvudet".

“Tidigare arbetsgivare har sagt att de tyckt att det var värdefullt att jag läst filosofin.”

Man behöver alltså inte oroa sig för vart detta kommer leda en?, frågar jag. "Precis! Just när man har gått en bred utbildning så kan man ju smalna av den. Du är inte en redovisningsexpert som ska jobba med redovisning, du är inte en statistiker som ska jobba med statistik, men det finns väldigt många frågor däremellan. Man kan forma sig själv lite mera då också. Det är den vägen jag har gått. Jag tror att det finns många arbetsplatser som ger rum för det. Till exempel på konsultbyråer där man jobbar projektbaserat behövs folk som har ett bredare perspektiv på saker, vilket man kan få av en bredare utbildning." förklarar Nina Maria. Tryggheten i att enkelt kunna klicka sig in på en jobbannons för just den specifika kompetens vissa utbildningar ger betyder alltså inte nödvändigtvis att bredare utbildningar leder till arbetslöshet. Arbetssökande efter PPE betonar Nina Maria handlar om en grundläggande komponent: "man måste veta var man ska börja".

När jag frågar henne hur hon tycker att hennes filosofikunskaper hjälpt henne i arbetet som nationalekonom börjar hon skratta, "Jag har fått den här frågan så många gånger! Det är svårt att svara på precis, men jag tycker ändå att de har hjälpt mycket. Jag har blivit introducerad till saker som man annars inte skulle stöta på". Att PPE är mindre vanligt tror hon också är en styrka vid arbetsökandet. Ett års filosofistudier kan få en att sticka ut.

"Tidigare arbetsgivare har sagt att de tyckt att det var värdefullt att jag läst filosofin, och att jag just fått det bredare perspektivet från min utbildning. Nu har jag en master i nationalekonomi och jobbar med det, men det är ju inte så att jag direkt kunnat applicera allt jag läst i skolan. På utbildningen lär man sig väl mer att lära, och kanske att tänka på ett bättre sätt. Under filosofin så började jag bli bättre på att ifrågasätta saker, till exempel genom kurser i kritiskt tänkande. Jag har inte blivit utmanad på det sättet i många andra kurser som jag har läst."

När vi pratar så verkar hon väldigt nöjd med sitt val av studier, "Jag har pratat med flera som i efterhand önskat att de valt PPE, eftersom att det är en bra blandning av olika ämnen. Man lär sig lite allt möjligt."

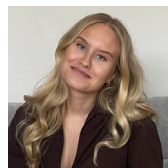
"Någon hade till och med skrivit en motion, det tror jag knappt att vi kunde tänka oss."

När jag ändå har henne på tråden så passar jag på att fråga henne om grundandet av LPPES. På LPPES-balen förra året fick jag reda på att hon tillsammans med tre andra tjejer grundat föreningen. Jag frågar henne hur det gick till: "Jag har väl alltid känt att det skulle finnas en PPE-förening. Vi var avskilda från resten av nollingsprocesserna: man var inte med i samhällsvetarkåren och man var inte med i Lupef. Vi började

med filosofin, och första terminen visste jag knappt vilka som gick i min klass. Det dök upp folk lite då och då och hävdade att de också läste PPE." Hon fortsätter att förklara: "Jag fick nog frågan att vara med att grunda föreningen av Andrea, men både Jonna och Thea hade också tänkt tanken".

Föreningen bildades under pandemin. Nina Maria berättar hur hon var på sitt sista år på PPE och hade hunnit flytta tillbaka till Stockholm under bildandet. Förutsättningarna var inte helt optimala, och de flesta av grundarna tog examen kort efter bildandet. "Men vi hade lite möten, vi kontaktade skatteverket för organisationsnummer. Det var ett stort projekt att starta upp föreningen. Sen var vi ju ganska få medlemmar i början. Vi hade ett fåtal aktiviteter över Zoom och jag höll i en bokklubb där vi som mest var fem eller sex vid varje möte. Det är så himla kul att efterkommande styrelser gjort något så stort av föreningen. Ni har gjort en tidning, anordnat både sittningar och bal, och till och med tryckt föreningens egna sångbok. Det är verkligen allt vi hade velat att det skulle bli". Nina Maria beskriver när hon och Thea besökte ett av LPPES årsmöten och blev förbluffade över hur stort engagemanget var, "Någon hade till och med skrivit en motion, det tror jag knappt att vi kunde tänka oss." säger hon och skrattar till. "Nu är bollen verkligen i rullning. Jag var med i grundandet, men alla efterkommande har ju verkligen varit med och skapat någonting."

Tack för att jag fick prata med dig, säger jag, och stänger sedan ner videosamtalet för att återgå till min kurslitteratur i makroekonomin. ■

Carin Eklom

PPE-student,
Lunds Universitet

Tältar vi för det totalitära samhället?

Detta är en debatterande text. Åsikter är skribentens egna.

Det är av god vilja, men de studenter som nu protesterar på universitet runt om i Sverige gör så under krav som är totalitära.

Studenter i Lund kräver att universitet ska börja ge uttalanden som gör tydliga politiska ställningstaganden. Det må vara så att universitet i dag står under visst politiskt inflytande då regeringen utser delar av styrelsen, men det är inte en myndighet som bör ta politiska ställningstaganden. Det är en institution som jobbat hårt i århundraden för att undvika att behöva göra just det. "Universitet ska stå fritt från påtryckningar", som vår universitetsrektor, Erik Renström skrev i ett inlägg om protesterna i går. Det de protesterande ultimatum kräver är att universitetet rör sig mot att bli en mer politisk institution. Jag tror inte det är något som vi studenter vill ha. Det är anmärkningsvärt att studenter frivilligt skulle vilja politisera vårt universitet på detta sätt.

Denna politiseringsprocess är totalitär på ett sätt som inte riktigt stämmer överens med gängse bild av ett totalitärt samhälle under fascistiska ledare eller diktaturer. Men ett samhälle kan vara totalitärt utan en totalitär regim eller diktator. Precis som en totalitär regim är allomfattande och når ut till alla vrår och skrymslen i samhällets privata och publika dela, så är samhället i sig totalitärt påverkat av ideologin och dess makt. Det ligger i själva ordet av totalitär; en total införslutning av samhället i en politisk kontext. Samhället kan i sig vara totalt politiskt genomsyrat utan att för den delen ha en totalitär ledare, regim eller stat. Det kan vara en frivillig sort av totalitärt samhälle, där invånarna själva brer på med de politiska färgerna ända ut till samhällets alla hörn.

Studenternas frivilliga politisering av universitetet är inte en isolerad instans. Detta är något vi måste fundera på gällande många andra delar av vårt samhälle.

Förra veckan var Eurovision i Malmö. Musiktävlingen som normalt ses som ett nöje och en enande kraft i samhället hade förvandlats till ett politiskt spektakel. En vattendelare, en kugge i polariseringen. När vi inte kan anordna en publik musiktävling utan att få det till att bli en politisk manifestation, eller för den delen privat läsa en skönlitterär bok utan att det blir till ett politiskt ställningstagande (till exempel Harry Potter), då har politisk ideologi tagit makten över områden i det publika respektive det privata livet som vi som samhällsmedborgare kanske inte bör acceptera. När högst icke-politiska idrottare från vissa länder inte får delta i sport-evenemang pga. vissa politiska realiteter, då har vi förlorat poängen med varför vi har sportevenemang i huvud taget. När högst icke-politiska kompositörer och pianister inte får delta i orkestrar och spelningar på grund av geopolitiska realiteter, då har vi tappat det enande, universella värdet av musiken. Precis som ABBA blev synonymt med högerpolitik på sin tid, så dömer vi och blir dömda över vilka artister vi lyssnar på i dag, vilka kläder vi bär, vilka evenemang vi går på, vilken mat vi äter och vad vi vill forska om som doktorander... Ja, allting medför en politisk kontext. Detta gör vi helt självmant och är inte pådyvlat av någon totalitär stat.

Är min problematisering av detta högst naiv och är samhället de facto politiskt genomsyrat? Är det tvärt om bra att vi är informerade om vilka politiska konsekvenser våra val har? Jag får ändå nicka medgivande, vem skulle inte det. Våra handlingar har ofta större politisk relevans än vad vi vill eller kan inse, men upp till en viss gräns. Det finns onekligen delar av samhället som i huvud taget ej bör vara politiska och vårt universitet är väl ändå en av dessa delar. ■

"Men ett samhälle kan vara totalitärt utan en totalitär regim eller diktator."

Benjamin Tar Bengtsson
PPE-student på Lunds Universitet

Tisdag morgon den 14:e Maj tog sig runt fyrtio personer till Lundagård, precis utanför Kungshuset, med tält och flaggor och stannade där tills de av Polisen tvingades lämna platsen den 30:e. Foto: Niklas Helenefors

BAKGRUND OM DEBATTEN:

Som följd av händelserna i Gaza under våren 2024 så valde en grupp studenter (Lund Students for Palestine) vid Lunds Universitet att slå läger i Lundagård för att visa solidaritet med Palestinier som fallit offer för konflikten och krävde Universitetsledningen på bland annat:

- *“Ett offentligt uttalande i solidaritet med Palestina som också erkänner akademins ansvar”.*

Debatten gäller specifikt detta krav och dess implikationer på universitetet, akademien och samhället som stort. Debatten avser ej att behandla de andra kraven eller konflikten i sig, även om de förekommer som argument för diskussionen.

Politisering: avgörande för rättvisa och demokrati

Detta är en replik på en debattartikel. Åsikter är skribentens egna.

Min vän och klasskamrat Benjamin argumenterar i sin artikel för att politiska ställningstaganden av universitet är en del av en större trend av politisering som riskerar att leda oss mot ett totalitärt samhälle. Han menar att Lund Students for Palestine, som tältar utanför Kungshuset i Lundagård, i förlängningen tältar för det totalitära samhället. Han ekar vår universitetslektor Erik Renströms ord om att ”universitetet ska stå fritt från påtryckningar” som stöd. Jag hade gärna ekat orden i svaret från våra 19 forskare i internationell lag och mänskliga rättigheter på Juridiska fakulteten i deras svar till Renström – men det lämnar jag som vidare läsning till den intresserade.

Det som slagkraftigt omnämns som ”totalitärt samhälle” i Benjamins titel konkretiseras i texten snarare som en frivillig politisering av allt större delar av samhället. Som exempel tar han upp att till och med något så smått som läsningen av Harry Potter kan ses som ett politiskt ställningstagande, men inte minst hur politiskt laddat Eurovision har blivit. Han specificerar dock inte om han syftar på allmänhetens protester mot Israels deltagande eller EBU:s beslut att utesluta Ryssland efter dess olagliga anfallskrig mot Ukraina 2022. Oavsett, anser jag att detta är två bra exempel på politisering av saker som traditionellt tycks vara icke-politiska. Men det finns fler bra exempel jag vill lägga till.

Den 30 juli 2020 knäböjde bland annat LeBron James under nationalsången i säsongstarten för NBA i stöd för Black Lives Matter-rörelsen. Redan 2002 använde Halle Berry, som första afroamerikanska kvinna att vinna en Oscar för bästa kvinnliga huvudroll, sitt tacktal för att synliggöra icke-vitas kamp i filmindustrin. 1961 uteslöt FIFA Sydafrika från internationell fotboll på grund av apartheid. Till och med något så vardagligt och opolitiskt som mode användes som ett verktyg för suffragetterna att protestera mot kvinnoförtryck. Jag medger att jag log

när jag läste det sista stycket i Benjamins artikel då han, i typisk Benjamin-manér, ödmjukt medger att det kanske finns en poäng i politisering – och att samhället kanske faktiskt genomsyras av politik. Här håller jag med honom.

Men om allting genomsyras av politik och vi dessutom strävar efter ett demokratiskt samhälle så följer det dock att även politiseringen bör få utövas av alla parter i samhället. För när vi pratar om något som ”opolitiskt”, oavsett om det berör en musikfestival som Eurovision eller universitet, säger vi i praktiken att man ej bör ifrågasätta status quo. Men vad om status quo är orättvist då?

Alla vi filosofstudenters favoritdeskriptivist, David Hume, menar att laglydnad till en stat är en dygd så länge statsmakten man lyder upprätthåller statsmaktens fördelar, men att denna dygd upphör när fördelarna med statsmakten försvinner. Samma regel bör observeras i varje fall där man lyder ett regelverk, oavsett om det är en statsmakt, en sportorganisation eller ett universitet: ”The cause ceases, the effect ceases also.” Det är precis därför som det är så viktigt att studenter och andra medborgare använder sina plattformar och röster för att belysa och motarbeta orättvisor. När status quo inte längre tjänar allmännyttan, är det inte bara rätt, utan nödvändigt att ifrågasätta och förändra det. Genom att delta i politiska ställningstaganden och aktivism bidrar vi till ett mer rättvist och jämlikt samhälle.

Låt oss alla, oavsett vår plats i samhället, sträva efter att göra våra röster hörda och våra handlingar räknade. För i slutändan är det genom aktivt deltagande och engagemang som vi kan säkerställa att rättvisa och demokrati inte bara är ideal, utan verklighet. ■

” För när vi pratar om något som ”opolitiskt”, säger vi i praktiken [...] att man ej bör ifrågasätta status quo ”

Fredrik Sjöstrand

PPE-student på Lunds Universitet

Om PPE-debatten och den akademiska friheten

Detta är en replik på en debattartikel. Åsikter är skribentens egna.

Det senaste meningsutbytet mellan Benjamin och Fredrik har gett upphov till en viktig och aktuell diskussion angående politisering av våra universitet och dess konsekvenser. Bägge skribenter har presenterat starka argument som förtjänar att reflekteras över. Detta är extra aktuellt med tanke på universitetskanslersämbetets nyligen utgivna rapport angående hotet mot den akademiska friheten.

Benjamin problematiserar politiseringen av universitet. Han varnar för att detta är en totalitär riktning där politiska ideologier genomsyrar alla aspekter av livet. Han gör en poäng av att universitet traditionellt kämpat för att upprätthålla ett oberoende. Fredrik, å andra sidan, menar att ställningstaganden är nödvändiga för att motverka orättvisor och förändra status quo. Han menar att politisering inte bara är oundvikligt utan även önskvärdt när det gäller att belysa och bekämpa samhälleliga orättvisor.

Bägge två har goda poänger. Benjamins definition av ett totalitärt samhälle kan däremot ifrågasättas. Traditionellt associerar vi totalitarism med diktatoriska regimer som styr alla aspekter av samhället. Även om det finns en poäng med att politisering av institutioner kan leda till en typ av "frivillig" totalitarism, är det viktigt att skilja mellan mångfald av politiska åsikter och ett tvångsmässigt införande av en enda ideologi. Att studenter uttrycker politiska åsikter och kräver förändring är i sig önskvärdt i ett öppet och demokratiskt samhälle.

Vad jag vill lyfta som något av det viktigaste i denna diskussion är den akademiska friheten som bör beröra personal vid universitet och alla studenter i dess lärande. UKÄ har genomfört fallstudier med syftet att undersöka lärosätens arbete i att värna och främja den akademiska friheten. Vad nästan alla lärare, forskare och doktorander var överens om är den viktiga rollen den akademiska friheten spelar i att skapa en arbetsplats med goda förutsättningar. UKÄ benämner det som "en knapp tredjedel" upplever att deras akademiska frihet är utmanad. I mina öron låter en tredjedel som en för stor grupp lärare, forskare och doktorander. På frågan om vad som utmanar den akademiska friheten nämns utomstående faktorer i hög utsträckning. Vad som är mest intressant i detta sammanhang är homogenitet och politisk påverkan inom

"Detta innebär dock inte att universitet, olikt Benjamins ståndpunkt, bör vara helt opolitiska."

akademien. I en intervju med projektledaren Caroline Tovatt nämner hon att det finns ökade förutsättningar för hot och drev mot akademien i det moderna samhället.

Är Fredriks ståndpunkt en uppmaning till drev och ultimatum för att påverka lärosätens ställningstagande enligt en egen världsuppfattning? Jag vill undvika att överproblematisera Fredriks replik men kommer oundvikligen in på dessa tankebanor.

Trots goda argument om vikten av politiska ställningstaganden tycks argumentationen delvis bero på att han anser att demonstranternas krav och åsikter överensstämmer med den världsbild han själv delar. Detta riskerar att underminera den mångfald som jag poängterade som önskvärd i ett demokratiskt samhälle. Om universitet likväl andra institutioner uttalar sig efter de som hörs och syns mest riskerar vi att forma en ny typ av ojämlikhet där vissa åsikter dominerar och andra marginaliseras. Detta kan relateras till universitetspersonalens upplevelser kring homogenitet, drev och politiska påtryckningar som ett hot mot den akademiska friheten.

Universitet bör vara platser för öppen debatt och kritiskt tänkande, fria från påtryckningar. Detta innebär dock inte att universitet, olikt Benjamins ståndpunkt, bör vara helt opolitiska. De bör dock sträva efter att ge utrymme för mångfald och perspektiv. Politiska ställningstaganden måste ha sin plats, inte minst visar de demonstrerande studenterna detta genom ett åtråvärt engagemang. Detta representerar dock inte en allmän ståndpunkt hos studenter i Lund, och får inte ske på bekostnad av den fria forskningen och det akademiska samtalet.

I slutändan måste vi sträva efter en balans där universitetet är en plats för akademisk frihet och samhällsengagemang. Vi bör i allra högsta grad skydda dessa institutioner från att bli verktyg för en enda politisk agenda, samtidigt som vi erkänner dess roll i att främja rättvisa och jämlikhet. Det är genom att värna denna balans som vi kan säkerställa att vårt universitet förblir en plats för mångfald och oberoende forskning, samtidigt som de bidrar till ett rättvist och demokratiskt samhälle. ■

Niklas Helenefors

PPE-student på Lunds Universitet

Mikkel Grimstad

Et stjernebilde som ikke finnes

De største leseropplevelsene i mitt liv har som regel oppstått etter en lengre periode uten lesning. Når jeg av ulike grunner ikke har tatt i en bok på flere måneder. Som oftest fordi jeg har falt inn i vanens listige grep. Inn i det blikket som ikke lenger ser, det som har sett seg blind på en verden det kjenner altfor godt. Ubevisst sortert den inn i kategorier. Der er han, der er hun, der er veien jeg har syklet langs en million ganger før. En motstandslos tilværelse. En som ikke krever, men som heller ikke gir. En slags limbo, hvor verden fastner i et velkjent mønster som utgjør hverdagen. Det er derfor jeg leser: for å unngå at verden skal lukke seg.

En slik platt tilstand var det jeg befant meg i når jeg leste Labyrinter for første gang. Boken består av en samling fortellinger av den argentinske forfatteren Jorge Luis Borges. Den er ekstremt innholdsfortettet, novellene som utgjør boken er så idesterke at enhver annen forfatter ville skrevet dem som romaner. Men av alle fortellingene er det likevel bare én som aldri forlater meg – den aller første novellen ved det merverdige navnet Tlön, Uqbar, Orbius Tertius.

Vi introduseres til det mytiske stedet Tlön, som er en konkret manifestasjon av George Berkeleys subjektive idealisme: det som finnes er kun det som erfares. Den objektive virkeligheten er ikke bare utilgjengelig, for innbyggerne i Tlön finnes den ikke overhodet. Mens Berkeley er bundet av filosofiske argumenter, er Borges fri i sin form. Han skal ikke bevise noe som helst, han skal bare vise. Det er irrelevant hvorvidt det er sant, for Tlön er ikke et manifest, og tekstens verdi ligger ikke i dens ontologiske erkjennelser. Tlön er fremfor alt et kjærlighetsbrev til den opplevde virkeligheten. Den levde, følte verden, som vanen aldri trenger inn i, hvor det ikke finnes gjentakende hendelser, men bare rene, uforurensede opplevelser. Det er en verden som ikke er bundet av analysen. For selv om spørsmålet om hvorvidt kunnskap er av ren objektiv art eller ei er et kjedelig, og ikke minst skolastisk, spørsmål, er det ingen tvil om at selve kunnskapssøken, som i den moderne verden er så radikal, har endret måten vi ser og er i verden på. Alt har et svar, en kontekst og en naturlig rekkefølge, og dermed lever man i en forutsigbar virkelighet, en verden som hender uavhengig av en selv og som man på sett og vis er en tilskuer til. I Tlön finnes det ingen svar, ingen kontekster og heller ingen naturlige rekkefølger. Verden fødes av bevisstheten, og dermed

oppstår den hele tiden på nytt. Det finnes ingen kontinuitet, bare en konstant nyskaping. Mens en verden av ting i mekaniske bevegelser hele tiden gjentar seg, er Tlön hendelsenes' sted. Verden fremtrer aldri igjen, men alltid på nytt. Hele tiden i en ny form, et nytt lys.

Siden det i Tlön ikke finnes en uavhengig, objektiv virkelighet, finnes det heller ikke i det tlönske språk. Med andre ord: det finnes ikke substantiv. I den engelske utgaven vises det til at setningen «The moon rose above the river» ikke kan eksistere i det tlönske språk. Den nærmeste oversettelsen lyder: «Upward behind the onstreaming it mooned». Mens den første versjonen er opptatt av tingene, tar den andre for seg hendelsene. En beskrivelse i rommet, og én i tiden. Mens Tlön er en verden som åpner seg, som utgår fra bevisstheten og dens opplevelser, berettes det hele om i en tørr form. Det er dette som er utgangspunktet for bevegelsen som oppstår i meg når jeg leser fortellingen: fra det lukkede til det åpne. Språket er tørt og nokså følelsesløst, og derav finnes det en avstand mellom leseren og teksten, en viss fratagelse av innlevelse, men atpåtål finnes det en faktisk avstand.

Vi leser om en jeg-person som forklarer hvordan han oppdaget Uqbar, en region av Tlön, som også i novellen er et fiktivt sted, i en encyklopedi for fem år siden. Leseren befinner seg flere ledd unna handlingens sentrum, både i tid og rom. Det er denne avstanden som gjør leseren mottagelig for ideene. Om Tlön var handlingens sentrum, om fortellingen hadde gått nært inn på innbyggernes følelser og relasjoner, hadde ideene som Borges gestalter blitt forvrengt, vanskelige å skimte gjennom tekstens følelsesmessige nærvær. Med avstand kan ideene stå alene, og ikke

Borges på sin balkong.
Foto: Wiki-commons

minst tydelige, og det er kanskje derfor Borges også beskrives som filosof.

Som i mange av Borges' fortellinger blir vi vist begrensingene av rasjonaliteten, og mulighetene av væren. Vi blir ført dit hvor blikket slutter å se og starter å skape. Den motsatte bevegelsen er å finne i enkelte av Tor Ulvens dikt. Det følgende diktet ble publisert posthumt, og er hentet fra samlingen Etterlatte dikt:

*jeg står under et tre av sultne hender
nei
jeg står under et ingenting.*

Utgangspunktet er en umiddelbar innlevelse i verden, hvor det lyriske jeg-et ser treet, og forestiller seg dets grener som sultne hender. Denne innlevelsen blir i neste strofe negert, for nei, han står ikke under noen sultne hender, men av et tre med grener, som igjen består av x og y og z: molekyler som består av atomer som består av kvarker som er det som Ulven velger å kalle «ingenting». Vi blir ført dit hvor blikket slutter å skape og starter å se. I et annet dikt fra den samme samlingen finner vi den samme bevegelsen:

*hva er det du ser etter på himmelen
jeg ser etter et stjernebilde som ikke finnes*

Det lyriske jeg-et blir igjen nektet innlevelsen av verden, der hvor mening oppstår. De imaginære strekene som knytter stjernene sammen til meningsfulle stjernebilder makter ikke jeg-et å se, for, vel, de finnes jo ikke. Dette blikket er gjennomgående i Ulvens forfatterskap: verden som bestående av død og mekanikk. Ikke fordi det er verdens harde realitet, men fordi jeg-et har mistet evnen til å være en del av den, falt fra den. Jeg-ets opplevelse, dets innlevelse, blir ødelagt av en altomfattende analysering. Denne distinksjonen er viktig, og den blir tydeliggjort:

*hvorfor står jeg taus når jeg har fått munn
hvorfor står jeg stille når jeg har fått føtter
hvorfor ser jeg ikke når jeg har fått øyne
hvorfor roper jeg ikke når jeg har fått stor elendighet*

fordi jeg er av stein

Det lyriske jeg-et sukker over seg selv, ikke over verden. Det klarer ikke å bevege seg, ikke rope, ikke gå, ikke se, og det i en verden med alle disse mulighetene. Det lyriske jeg-et har stivnet til, det ser verden, men er ikke lenger i den, og dermed følger den avsluttende assosiasjonen til selve arketypen av det livløse – steinen.

Hvilket håp er det for det blikket, det som ikke

makter å være i verden? Det skulle ønske det kunne, derfor disse hjelpeløse forsøkene, men det faller alltid tilbake. Ut av verden, på et vis, og ut av tiden. Til rommet, til der hvor allting er dødt. I det eneste intervjuet Ulven gav, med Vagant i 1993, blir han spurt om han ønsker å leve i nået. Han svarer at «Det ville vært ideelt hvis man klarte det. Men det er dette vi ikke klarer. Dødsbevisstheten er der, uansett». Med denne resignasjonen følger det at de to første diktene jeg har gjengitt, som viser bevegelsen fra det åpne til det lukkede, er unntakene i forfatterskapet. Vanligvis finnes det ikke engang et forsøk, men kun en hengivelse til det arkaiske, det mekaniske, til det som alltid har vært, og alltid vil være, dødt. De fåfengte forsøkene er til liten hjelp, de forsøker å presse frem mening, mens man får følelsen av at resignasjonen er der allerede fra begynnelsen. Derfor hjelper det ikke å zoome inn på livet, til der hvor følelsenes intensitet skal overgå det desillusjonerte blikket, for desto større forsøket måtte være, desto større er tilbakefallet. Ulven er låst til sitt blikk, og det presset han utøver mot verden blir alltid utlignet. Som en tvangstrøye som strammer seg om man forsøker å bryte seg løs, og derfor slakker han heller grepet, og omfavner fangenskapet: døden, mekanikken, det arkaiske som alltid har, og alltid vil, være.

Mens vanen gjør hverdagen flat og forutsigbar, ser det desillusjonerte blikket på livet som materielt og iboende meningsløst. Begge tilstandene kan kun oppstå når man befinner seg ute av verden, når man har den på en armlengdes avstand. Det som gjør Tlön, Uqbar, Orbis Tertius så kraftfull, er at dens livsbejaendehet ikke ligger i dens blindhet. Det er ingen naivisme hos Borges, han viser oss ikke hvilken mening det er å finne i å lukke øynene for nihilismens harde spørsmål, men tvert om hvilken kraft det er i å åpne øynene og se at det er selve formuleringen av spørsmålene som skaper dets problemer. Borges geleider oss langs det tørre språket, med en viss avstand til teksten, og med utgangspunkt i det tørre ytre, der hvor det ikke finnes noen iboende mening, fører han oss til dennes grense, til dit hvor logikken ikke lenger strekker til. Til dit hvor verden består av vår deltagelse, ikke vår iakttagelse.

På ulike måter feiler vi hele tiden i å være i verden. Vi analyserer det som ikke skal analyseres, kategoriserer tingene og menneskene som omgir oss. Vi fastner i en vant verden, og målet må være å stige ut av denne så ofte som mulig. Menneskets fremste egenskap er tilpasningsevnen, ble jeg en gang fortalt av en venn som studerte evolusjonspsykologi. Tvert om, burde jeg ha sagt. Det er vår alles fiende. ■

Varför är vi oinspirerade?

Bildkälla: AdobeCreative

Varför har vår generation så svårt att behålla koncentrationen? Vart försvann läsglädjen? Vem stal vår fantasi? Så vitt skilda frågor, men den som bär skulden för detta kan komma att vara en och samma. Den skyldige: vår ständiga strävan efter att undvika tristess.

Länge har jag försökt punktmarkera det klockslag då jag tappade barnasinet och istället blev nära bekant med nostalgin. Då nyfikenheten kom att bytas mot ett ointresse och likgiltighet inför omvärlden. Visst är det vedertaget att fantasin verkar vissna med åldern, men jag vill hävda att den svunna barndomen inte bär ensam skuld för berövandet av inspiration. Nyligen läste jag en artikel som talade om en rådande global kreativitetskris. Det belystes hur skribenter har svårt att formulera nya originella berättelser utan att dessa blir urvattnade sammanslagningar av tidigare verk.

Trenden hos författare märks genom att berättelser blir alltmer självcentrerade och sprungna ur egna subjektiva upplevelser. Istället för att den stora mängden innehåll skulle ge större utrymme för kreativt uttryck verkar överflödet av verk snarare hämma den. Överflödet har skapat outtalade normer för hur berättelser bör formuleras och för vad som är läsvärt. Då vi matas av innehåll konstruerar vi något som liknar det vi själva konsumerat. Kreativiteten har i själva verket strypts.

Som en produkt av min omgivning hämtas även min inspiration i det subjektiva. Då jag ska handskas med objektivitet blir terrängen plötsligt svårnavigerad. Fall-er jag inom ramarna, och om så, tillför jag något originellt till diskussionen eller upprepar jag enbart sådant jag själv tagit till mig av andra? Vad berövade mig min egen förmåga att blicka utanför ramarna? Mediajättarna pumpar oss fulla med 'mindless content' och håller oss fastlimmade till appar enligt en välkodad algoritm.

De allra flesta är medvetna om detta men varför faller vi då så lätt in i denna fälla av oändligt scrollande? Jag fick själv denna tankeställare då läsning inte längre föreföll lika njutbart. Som en självutnämnd läsare tog denna nya sanning väldigt hårt på mig. Istället för att sväva mig bort i radernas universum kunde jag ertappa mig själv med att räkna ner antalet sidorna till kapitlets slut. Magin var död, men fanns det något sätt att återuppliva den?

Efter lite detektivarbete och begreppsutredning förstod jag mig bättre på orsakerna. Korta klipp med hög intensitet och sprudlande färger orsakade ett betydligt större dopaminpåslag än läsning. Koncentrationsförmågan försämras och att ta sig an en bok blir mer av en ansträngning än ett nöje, detta var den tysta mördaren av magin. Törstandet efter dopamin kunde med ens liknas vid ett beroende. Vem hade kunnat ana att drogen som botar tristess förknippas med följdverkningar såsom hämmad kreativitet och försämrade koncentrationsförmåga? Det är inte konstigt att allt börjar upplevas som tråkigt när våra receptorer ständigt matas av innehåll. Vi blir med ens avtrubbade och vana vid det innehåll vi konsumerar, tills dess att inget kan mäta sig med det. Läsning kan helt enkelt inte mäta sig mot den dopaminhaltiga telefonen. Frågan blir istället denna, vad krävs för att återfå det som beroendet stulit från mig? Vad krävs för att nollställa mina receptorer?

‘Space and silence are two aspects of the same thing. The same nothing. They are externalization of inner space and inner silence, which is stillness: the infinitely creative womb of all existence’
- Eckhart Tolle

I förenklad mening menar Eckhart att stillhet är grunden för kreativitet, i min mening tristess, för visst yttrar det sig så till en början. Saker och ting skulle försakas och det kanske låter motsägelsefullt, men det som gav mest nöje var även det som behövde ges upp, iallafall temporärt. Ljudet från hörlurarna tystnade och byttes ut mot sorlet av omgivningen. Telefonen ställdes in till svartvitt. För tristess skulle ju vara min bästa vän. Dötid blev förvisso tråkigare men det all dagliga allt mer livligt. Mobilen blev gråare men livet målades åter i färger. Tristess som jag trodde behövde botas, var nu rent ut sagt botemedlet.

Många bäckar små ledde floden vidare mot meditation.

Ett liv utan distraktioner, det vore väl något? Med risk för att låta en smula predikande gav närvaron i nuet tillbaka vardagen dess nyanser, sådana man hade lättare att finna som barn. Om det så är susandet av vinden i trädskronorna eller hur vinden greppar tag och dansar med grässtrån. Boken mer lättläst. Det är inte för att säga att magin var fullständigt återställd, för det kräver väldig skärpa för att ständigt vara närvarande - utan att för den delen bli klassad som eremit. Meditation var ovant till en början och kändes stundtals som en börda, men dess frukter gav mersmak.

Efter en djupare dykning ner i träsket landade jag i boken ‘Power of Now’, som framhäver vikten av att befinna sig i nuet. Det gav en positiv tappning av att allting saknar värde, det vill säga - allt förutom nuet. Tankarna konstruerade inte jaget, utan var enbart redskap att använda, tänk ‘a means to an end’. Tankar utgjorde inte närvaron, utan skulle snarare förstås som ett komplement. Dessa ord var som balsam för själen för en outtröttlig grubblare.

Dessa nya, inte för att säga originella, insikter, var svårsmälta men också svårkombinerade. För hur ska en leva fullt ut i nuet och samtidigt fungera och interagera i samhället? Vårt högteknologiska samhälle är helt enkelt inte byggt för att leva i nuet. Det leder oss snarare bort därifrån. Hur skulle denna nyfunna filosofi samspela med det moderna samhällets krav på konstant uppkoppling, effektivitet och tenta-inlämning på fredag? Det är som tandkrämssmak efter apelsinjuice, det gifter sig inte särskilt bra. Jag har allmer börjat sympatisera med äldre generationers teknologiska förakt, just ur denna aspekt kanske det var bättre förr.

Det är en fin balansgång som är svår att navigera och gärna vill man undgå att fastna i någondera. Teknologin var menat som ett verktyg för att hitta samhörighet och koordinera, men utan den blir du nu världsfrånvärd. Likt en lättsam relation som plötsligt blivit för seriös lär du känna dess nära släktingar: kreativitetskris och bristande koncentrationsförmåga. De är obehagliga men om relationen upphör förlorar du även allt det fina kontakten innebär. Liksom tanken bör teknologin ses som ett medel för att uppnå ett mål, det är inte värt att fastna i. Med det sagt är risken för återfall stort, för det är svårt att finna stillhet i ett samhälle som livnär sig på brus och som gör allt i sin väg för att få stjåla en bit av din uppmärksamhet. I strävan efter att fylla ut tiden riskerar du att omfamnas av just det som kan beröva dig den. ●

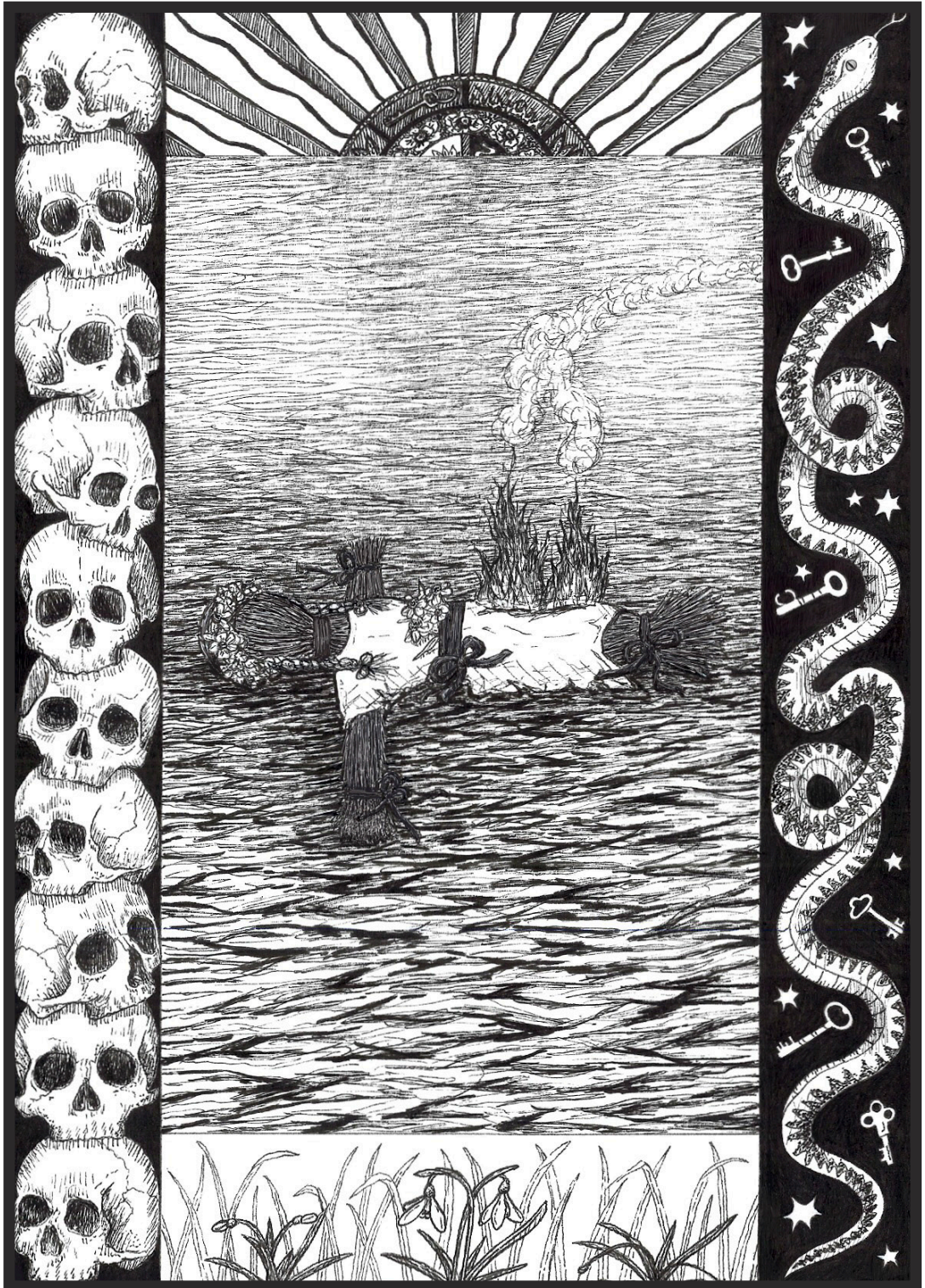

Illustration: Ola Grabowski @thesecretlifeofski

Ola Grabowski

EMBRACING THE DARK FEMININE: LIFE, SEX, AND DEATH IN THE SPRINGTIME

Every year as the damp, defrosting earth loses its hardened crust, a flurry of spring flowers ripple up into bright clouds of soft petals before quickly crumpling back into the soil for dormancy. Most of these blooms exist only over the course of a few short weeks, floral counterparts to the many insects whose adult lives are short-lived flashes of ecstasy and egg-laying to make way for the next generation. Some of them don't even have functional mouthparts or digestive systems and do not eat as adults (such as luna moths, atlas moths and others within the Lepidoptera order). These annual rhythms of life, sex and death that unfurl underfoot and overhead as we finally begin to peel off layer upon layer of outerwear serve as reminders of some of the most central rules on this plane of existence.

Tides rise and fall, seasons flutter into one another. Your youngest nieces and nephews go off to school, your dog loses the puppy shine in its eyes, you fall out of touch with the friends you once had and in turn make new ones. Our world is characterized most perhaps by its ephemerality, a fancy word simply meaning that things are temporary. Everything will one day change, will come to an end in one form or another. The passage of time continues for all of us, constantly coiling over itself in sprawling cycles. Death in all forms will come, but death and rebirth are two sides of the same coin. There is beauty in this, and I have been working towards finding the wonder in these darker aspects of our existence in order to appreciate and see the full beauty of the light. Looking towards nature itself has been a daily practice for this, as our natural environments often do not align with our human ideas of beauty.

Most animals interact with each other in ways that would be seen as absolutely horrifying when viewed through the lens of contemporary human ethics. Mushrooms billowing from tree trunks are often signs of late stage fungal diseases culling trees. Sun-bleached deer bones poke out from forest floors and gauzy butterflies perch on the rotting flesh of roadkill, eating their fill. Yet there can be so much joy found in these things, in the balancing rhythms of decomposition and one life bringing sustenance to another. The awakening of spring brings all of these elements together tangibly. Before the advent of the current Gregorian calendar, countless peoples celebrated spring as the beginning of a new year rather than early January. Many cultures still celebrate the beginning of a new annual period in spring, from the Persian Nowruz on the spring equinox to the Chinese Lunar New Year, also known as the Spring Festival as it is celebrated when high winter begins to wane in mid-February.

In Polish and Slavic regional folk practice, straw dolls typically called some variation of "Marzanna" (also *Dziewanna*, *Śmiercicha* and beyond) are festooned with flowers and dressed in womens clothing. They are paraded around and then tossed into local bodies of water, a drowning to call in the changing of the season. Oftentimes the Marzanna is also lit aflame or torn apart by onlookers before getting drowned. Nowadays this practice is linked to the vernal equinox in late March, although it is probably a mixing of different folk practices that also occurred in June with the transition from spring to summer.¹ The Marzanna is sometimes seen as a keeper of keys, holding the golden key to seasonal change.² References from the Middle Ages note that drowning the Marzanna may also have been a practice of people displaying

the renunciation of pagan deities upon Christianization.¹In some locations the practice was even further Catholicized, changing over time into a drowning of “Judas.”³

There is scholarship around the straw Marzanna doll’s connection to a female Slavic deity known as Marzana (or Morena, Mora) which was tied to death, darkness, and the general ills of winter.⁴ Both fire and water here act as destructive yet purifying agents. Water is capable of great destruction through torrential floods and stormy seas alike. Yet water is also linked to fertility and renewal, being a necessary factor in bringing about new harvests. Fire is likewise a creative force exemplifying the nourishing rays of the sun. The flames of fire can cause havoc and death while at the same time returning nutrients to the soil and fertilizing ecosystems. This creation through destruction is echoed in the burning of large bonfires to this day during Northern European celebrations of Valborg (Walpurgis night) on the last day of April, as well as Midsummer (St. John’s Eve) in late June. Destruction and purification intertwine with fertility, and life and death shine as one.

Although the drowning of the Marzanna is still actively conducted in some Slavic towns, in recent decades the practice has also been taken on by schoolteachers as a lesson for children on folklore and seasonal changes. I myself remember fashioning a makeshift Marzanna doll with my childhood classmates in the dim fluorescent hallways of Polish Saturday school on the Northwest side of Chicago. Ruminating on this practice of drowning the Marzanna, I fell down a rabbit hole of overlapping connections among different cultures’ representations of dark feminine deities. Of the feminine harbingers of death, life, sex, transition, and the unending spiral of time.

Kali Ma, the dark mother, is a Hindu goddess and manifestation of the Divine Feminine Shakti who appears in many forms, embodying time, space and the essence of change.⁵ She is like a black hole, the void that is an all-powerful creative force but also capable of great destruction.⁶ This is a “pregnant nothingness,” the infinity formed by all things in the universe collapsing in on themselves.^{7,8} Kali Ma is a destroyer of evil and protector of her children. She is equally the gentle, compassionate love and unconditional kindness of a mother but also the divine rage and power of a mother. She is the complexity, strength, joy, and fury of a woman, the dark feminine energy that exists within all of us. Kali Ma dwells inside human bodies as Kundalini energy, a dormant serpent twisting around the root chakra that can be carefully awakened.⁹

A string of human skulls (or severed heads) hangs around Kali Ma’s neck, reminding us of our own mortality in order to help bestow moksha, or liberate us.⁸ This liberation is from sa s̄ara, the cyclical worlds of death and rebirth that we continually return to learn from. One of Kali Ma’s forms, Shashan Kali, dwells most often in cemeteries and cremation grounds, flitting among ghosts and the dead.¹⁰In some locations, such as Faridpur District and town in Bangladesh, mud statues of Kali Ma are also given water burials via immersion in Ma Ganga, Kali Ma’s river sister, as the spirits of some of the statues die annually.¹⁰

Kali Ma’s form as Chinnamastā is depicted on the cremation ground as well, although often either alongside two other deities having sex or sometimes copulating with a deity while decapitating herself.^{5,10,11} In this way, “the relation between cemeteries and sex is a symbol of the living creation. Chinnamastā represents the truth that ‘life, sex and death are part of an interdependent, unified system...life feeds on death, is nourished by death, and necessitates death and the ultimate destiny of sex is to perpetuate more life, which in turn will decay and die in order to feed more life.’”^{10,11}

There is a great thread snaking across these concepts that I can't stop pulling on as spring warmth begins to coat the air. The dark feminine is found not only in Kali Ma and the burning of the Marzanna but also across endless times and cultures. Hecate, the ancient Greek goddess connected with witchcraft and death is also seen as the keeper of keys, a darkly powerful entity who is associated with transitional spaces like crossroads.^{12, 13} The old Celtic dark crone of winter was known as “Cailleach... the Great Goddess in her Destroyer aspect.”⁵ Mother Mary's shadowy face shines from gilded frames in churches worldwide as the Black Madonna. Dark, fertile soils and inky blue oceans shimmer together to form our own Mother Earth. The foundations of proto-Indo-European language and story branch into a vast tapestry of underworld mycelium, reaching out probingly with their delicate fungal hyphae to remind us of fundamental principles. Spring is a time of addressing the dark feminine, a celebration of fertility and rebirth alongside the death of winter, a literal and figurative burning and drowning of the past to give way to new beginnings. Finding beauty in this external darkness of the world reflects the need to embrace the darkness within ourselves as well. To find those parts of us that bring out the most shame, to face what makes us unbearably angry. To look at the things that disgust us most about other people and the world and realize how they mirror our own thoughts and actions back at us. To think about the worst parts of our lives in a different light, to feel and acknowledge their pain but also their lessons.

We must experience everything. Not just the good. But degradation, horror, sadness. This makes us whole... makes us people of substance... Then we can know the world. And when we know the world, the world is ours.
-Swiney, Parisian Madame from Yorgos Lanthimos' film *Poor Things*

It is with this acceptance of the darkness that we can move forward in our own lives. Acknowledgement can help transform destructive shame, fear, and anger into strengthened self-compassion, balanced empathy for others, and meaningful action. So this spring, I call on everyone to ponder their own dark feminine. To look within in order to find power and joy, just as you find joy in the brief glory of the spring ephemeral flowers dotting the ground.

---

¹ Smolińska, T. (2010). Przemiany tradycyjnych obrzędów wiosennych w Polsce. *Etnologiczkie*.

² Łuczyński, M. (2008). Kognitywna definicja Marzanny: Próba rekonstrukcji fragmentu tradycyjnego mitologicznego obrazu Świata Słowian. *Studia mythologica Slavica* (Tiskana izd), (11), 173-196.

³ Bartmiński, J., & Bielak, A. (2017). The linguacultural view of Polish słoma 'straw': A ethnolinguistic account. *Etnolingwistyka*, 29, 121-45.

⁴ Woźniak, A. (1998). Marzana–Kostroma–Kupała w obrzędowości polskiej i wschodniosłowiańskiej. *Roczniki Humanistyczne*, 45(7), 195.

⁵ Harding, E. U. (1998). *Kali: The Black Goddess of Dakshineswar*. Motilal Banarsidass Publ.

⁶ Apffel-Marglin, F. (2018). *Absent Mother God of the West: A Kali Lover's Journey into Christianity and Judaism*, 22(1), 105-8.

⁷ Saxena, N. B. (2015). *Absent Mother God of the West: A Kali Lover's Journey Into Christianity and Judaism*. Lexington Books.

⁸ Nikam, S. V. (2023). A Semiotic Perspective on the Representation of the Hindu Goddess Kali. *The Material Merge*, 1(1), 45-50.

⁹ Brittain, T. L., & Beavis, M. A. (2018). Kali Ma & Kundalini: Serpent Goddess Rising. *An International Journal of Goddess Studies*, 1.

^{10, 11}: Kinsley, 1998, p. 157; as cited in Oestigaard, 2009, p. 217

¹² Boedeker, D. (1983). Hecate: a transfunctional goddess in the Theogony? *Transactions of the APA*, 113, 79-93.

¹³. Henrichs, A. (2015). Hecate. In *Oxford Research Encyclopedia of Classics*.

Älska din nästa

av **Anna Fogelquist**

Du som skulle heta vän
Jag har bytt ditt namn efter det du gör
Såsom du vaggar in mig i din trygghet;
sedan hastigt mig förgör

Man säger att jag måste älska dig;
för att sedan älska andra
Vilken ensam väg blir inte det att vandra

Så jag försöker nu att älska dig

Jag förstår att du känner dig förrådd
Du hänsynslösa barn som vill göra dig förstådd
Dina vårdslösa sparkar som jag så länge har ältat
De väcks ju ej av ondska
Kanske förtjänar de att älskas?

Malte Edman

Fuskbygget

Aftonbladets ekonomireporter Andreas Cervenka, som tidigare publicerat "Girig-Sverige" - om hur Sverige gick från ett av världens mest jämlika och utvecklade länder till ett med de största klassklyftorna - har återkommit med en ny bok. "Fuskbygget" belyser bostadsmarknadens roll i en alltmer ojämlik och instabil ekonomi, i både Sverige och världen. Pedagogisk och underhållande, men också depressionsframkallande.

Som all nationalekonomi är Cervenkas bok en övning i att ta in stora siffror och minnas många samband, men den tar hela tiden avstamp i och återkommer till människors vardag. Det första han konstaterar är att bostaden gått från rättighet till ett investeringsobjekt som allt färre har råd med. År 2022 var världens bostäder värderade till 288 000 miljarder dollar, efter en längre och kraftigare uppgång än den som föregick den globala finanskrisen 2007, som utlöstes av just den uppblåsta amerikanska bolånemarknadens kollaps. Sverige, vars bostadsmarknad undkom kraschen 2007, är idag det land i världen där bostadspriserna ökat mest i förhållande till invånarnas inkomster under de trettio år som gått sedan vår egen nittiotalskris; vi är också ett av världens mest belånade folk.

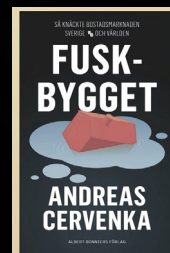
Värdeökningen på världens bostäder har länge överstigit uppgången på börsen, och har finansierats med en utlåning som ökat snabbare än både löner och produktivitet, det säger sig självt att det inte är hållbart. Att bostäder setts som en säker investering på lång sikt bygger på två förutsättningar, en tro på fortsatt stigande priser, och en tro på fortsatt låga räntor som inte åter upp prisökningen. Att dessa två saker varit fall- et de senaste decennierna är dock att betrakta som en historisk anomali, vilket Cervenka illustrerar väl med en återblick på den historiska statistiken. Snarare än att vara en investering har bostäder historiskt ofta läckt pengar. Det är inte konstigt med tanke på att bostäder till skillnad från exempelvis kommersiella fastigheter inte producerar något, den avkastning de ger är betingad en ökad efterfrågan, eller ett minskat utbud.

Vad som drivit upp den till synes explosionsartade ökningen i efterfrågan på bostäder de senaste decennierna är bankernas ökade utlåning. Genom att fastigheter används som säkerhet vid utlåning ökar också utlåningen när priserna ökar, de båda förstärker varandra. Cervenka uttrycker det som att ekonomins ankare inte sitter fast i botten. Det är en utveckling som

drivits på både från politiken genom åtgärder som ränteavdrag och avskaffad fastighetsskatt, samt slappa krav på kontantinsats och amortering, men även från riksbankens håll genom låga styrräntor, och utifrån att man ej beaktar fastighetspriser eller fördelningseffekter i bekämpningen av inflationen. Genom att skapa nya pengar har bolån inte bara blivit bankernas största inkomstkälla och gjort många låntagare rika, det har också ökat penningmängden - som sammanfaller med bostadspriser - och därmed bidragit till inflationen och urgröpt köpkraften hos de som står utan bostad eller andra tillgångar.

Överutlåningen resulterar inte bara i att ekonomin blivit räntekänslig och därmed instabil, den har även resulterat i en ökande ojämlikhet mellan de som kunnat och hunnit låna och köpa bostäder tidigt nog å ena sidan, och å den andra de som är födda för sent och som nu bävar inför de summor som krävs för att ta sig in på marknaden, eller gav sig in vid fel tidpunkt eller inte alls. Vad det skapat är ett samhälle av insiders och outsiders, som kommer att bestå långt in i framtiden. Detta framhålls också i boken som en av anledningarna till att det är så svårt att lösa bostadsfrågan, det finns många som tjänar på att den inte löses.

Cervenkas slutsats är att det bara finns två möjliga vägar framåt, antingen en krasch, med allt vad det innebär, eller att dagens oöverkomliga bostadspriser består, med en tilltagande hopplöshet som kan medföra såväl ökande politisk polarisering som ett minskat barnafödande bland de som förlorat på utvecklingen. Båda alternativ är dåliga. Enligt honom har en smygkrasch redan börjat, dagens bostadspriser ligger i reela tal på 2015 års nivåer. Själv vet jag inte vad jag ska tro på, men kanske hoppas jag på kraschen. Dagens bostadsmarknad tycks vara ett system där den äldre ägande generationernas fastighetsförmögenheter bärs upp av de yngre generationernas tilltagande desperation genom bristen på bostäder. Att drömma om ett samhälle där bostäder inte är ett sätt att göra sig rik genom andras brist, utan fyller funktionen att vara plats för ett hem, och ses som en rättighet på riktigt är kanske naivt, men det är inte galet. Vad som är galet dagens bostadsmarknad, vilket Cervenkas bok mycket väl illustrerar.

Reportage

“Vår demokrati utgörs av *rationella* röster. Grunden till upplysningen.”

Alla satt förberedda för en fransktalig kväll och hörlurar med liveöversättare hade delats ut till alla studenter. När Macron väl satt sig ner så började han dock till allas förvåning tala engelska. Något han tydligen själv hade bestämt i sista stund.

Studentafton 2024-01-31, Foto: Benjamin Bengtsson

Emmanuel C.M. Frédéric Macron

Text/foto: Benjamin Tar Bengtsson

Mörkret hann falla runt Universitetshuset innan Emmanuel Macron ens kunde sätta sig ner i den vinröda gäststolen. Med sin kompletterande blå-vita utstyrsel manövrerade han kvällens studentafton, trots att det var han som fick frågorna, till att cirkulera kring Europas säkerhet. Utanför ringlade polisfordonen, en efter en annan, runt Lunds ranglande gator. Säkerhet stod sannerligen på agendan.

Ett bekant sorl spred sig i Universitetshuset, som så brukar när Studentafton flyttar in i studenterna i dess luftiga aula. Denna gång var dock alla platser fyllda långt innan gästen ens satt sin fot på Lundagård. Må hända att gästen för denna kväll bar på ett helt eget gravitationsfält, måhända att kvällens gäst kanske hade väckarklockan oställd. Men ändock fann sig tvärt studenten stående när Frankrikes President tågade in efter Svenska Kungens sällskap runt och en halv timme efter utsatt starttid. Kanske får vi tacka de återkommande repetitionerna av Joe Dassin klassiska "Les Champs-Élysées" som kördes om och om (och om) igen, som ett mantra av studenterna – en sorts magisk ramsa för att trolia fram vår Franske gäst – för att ingen dāsade till.

Kvällens moderator, Sylwia Schwaag Serger, inleder med att fråga om hoten mot den västerländska demokratin. Är de yttre eller är de inre? Macron till syntes utan andetag tog ord direkt och nämner nästan uteslutande problem som är väldigt specifika för just vår tid. De är alla problem med vår informationsteknologi (även om han ej benämner det som sådant). Det är säkerhetsproblem

som manipulering av val via cyberattacker, destabilisering av informationsflödet och sociala medier som ger lika röst åt alla. Macron märkte nog att en del höjde nog på ögonbrynen på den sista punkten för han går direkt in på att förklara vad han menar. Är inte lika röst åt alla själva grunden i en demokrati, som ju utgörs av folkets röst?

Nej, säger Macron. ”Vår demokrati utgörs av rationella röster. Grunden till upplysningen. Ni som går på universitetet vet säkert att er professor inom lag och rätt vet betydligt mer än de flesta om just lag och rätt, således är dennes röst privilegierad att uttala sig om vad som är rätt och fel inom detta område. Att ni som studenter utan vidare skulle gå ihop och en dag bestämma att er för att er professor helt enkelt har fel, att er röst är lika värd, skulle skapa ett nytt samhälle där vi inte längre kan hålla fast vid kriterier för vad som är sant och vad som är falskt. En total destabilisering av vår demokrati.” Tonfallet är ovanligt för svenska studenters öron. Sorlet tassar sig fram i bakgrunden igen.

Ämnet går raskt vidare till om vi i Europa, med vår tröga, reglerade marknad, kan hävda oss som innovatörer i Tech sektorn (alltså samma sektor som Macron precis pekat ut som en av demokratins stora destabilisatorer), mot giganter så som USA och Kina.

”Ja det kan vi, och det kommer vi!”. Macron tror på Europas system som en fördel. ”Det säkerställer institutioner, friheter och rättigheter som vi inte hittar i andra system, även om reglerandet av dessa gör systemet tungt i en konkurrenskraftig sektor. Det är dock denna tyngd som även agerar stabiliserande för vårt samhälle.” Det är nästan som att Macron, med hans egna mått mätt, kan sägas tala med Europeisk retorik. Han talar på ett påfallande balanserat och stabilt sätt, utan ryckighet och med rätt mängd iver, men så plötsligt harklar han sig lite, innan han ger Kalifornien som ett exempel på motpol till Europa. Ett samhälle som i Presidentens ögon förfaller i sin ostabilitet och osäkerhet. Även här tycks tonläget främmande. Det är svårt att tänka sig en svensk statsminister

tala så om USA:s viktigaste stat.

Samtidigt så betonar han, lite paradoxalt, att vi nog måste pausa vårt fokus på reglering i denna sektor om vi ska kunna utmana bl.a. silicon valley i denna kapploppning (ett underligt påstående för dem som följt Frankrikes många säkerhetsmotiverade regleringar i tech-sektorn de senaste åren). Det måste ske större investeringar privat, betonar han. Det är något han återkommer till gång på gång. Vi måste investera mer. Annars hamnar Europa efter och gör vi det, ja då har vi ingenting kvar att reglera längre, all teknikproduktion kommer att beläggas utomlands och Europa kommer stå kvar som överkvalificerade konsumenter.

Nästa fråga handlar om Sverige. Om hur statistiskt sätt positivt vi ställer oss till Europa, till ambitiösa klimatåtgärder och till integration inom Europa, men hur vi samtidigt, till skillnad från Frankrike och Macron, inte riktigt har den där glöden, det där vurmet för Europa som projekt. Så vad kan vi Svenskar tillföra i vår apati?

“**Rysslands geometri kommer inte ändras [...] de kommer alltid att finnas här.**”

Macron tar nästan frågan som ett appell. ”Be passionate about Europe!” uppmanar han. Det finns inget annat projekt som liknar Europa, vars historia präglas av konstanta krig; krig mot oss själva. Båda världskrigen startade ju faktiskt även de som europeiska krig. Alla våra tidigare ledare agerade utefter motivation att dominera, men idag agerar vi utefter respekt för våra olikheter. Att leva i balans och harmoni. Europa är ett unikt projekt för att stoppa cykeln av konstanta krig, att neutralisera nycklarna till dem så som i stål och kol unionen. Europas samarbete handlar om att bli självständiga, om att ta tillbaka kontrollen. Han nämner tre områden specifikt: Försvar, forskning och energi. Det sistnämnda är kritiskt. För att kunna lösa klimatkrisen så måste vi elektrifiera vårt samhälle. ”Men hur ska vi kunna bygga nästa generations elektriska samhälle utan att kontrollera

våra egna energikällor?”. Att elektrifiera på gas och kol är dödsdömt. I detta ser han även den största utmaningen till att klimatkrisen, i de länder som fortfarande använder dessa energikällor. Många kanske sneglar på växande länder så som Indien och Kina, men Macron är tydlig med att USA står för det överlägset största hindret här.

Tre studentfrågor viftar i luften, varav den sista kanske var av störst personligt intresse för presidenten. När kriget i Ukraina är över, hur ska vi hantera Ryssland? Kan de bli en del av oss, en del av Europa, en del av NATO? Med tanke på hur vi har hanterat våra fiender under historiens gång, har vi lärt oss något om hur vi ska hantera Ryssland efter att kriget är över?

Macron poängterar att detta kriget, som nu sköljt över oss som lite av en chock, egentligen redan startade med våra egna misslyckanden år 1990, med Sovjetunionens kollaps och vår obenägenhet att skapa ett långsiktigt och hållbart ramverk för vår framtid med Ryssland då. Idag ser dock Frankrikes ledare endast en väg framåt och det är att ge Ukraina allt stöd vi kan ge, att sätta igång vår försvarsindustri och nationella produktion för att beväpna Ukraina, för att hjälpa dem skapa de bästa förutsättningarna för dem själva i den förhandling mellan de två stridande sidorna

som enligt Macron oundvikligen kommer att äga rum. ”När vet vi inte. Det kan ta många år. Men Europa har, givet dess historia och givet att Ukraina är en del av Europa, ett speciellt ansvar för denna konflikt”. Det märks att Ukraina varit högt på agendan i Macrons säkerhetstänk de senaste två åren. Orden flyter på utan hinder. När han ställer sig frågan vad som gäller för Ryssland dagen efter krigets slut så gör dock Macron en okarakteristisk liten paus igen. ”[...] because the Russian geography will not change. Russia will be here.” Det mumlar till lite i salen, men han fortsätter med att förklara att vi måste göra det vi inte gjorde efter Sovjetunionens fall. Vi måste skapa en ny, stabil säkerhetsarkitektur med Ryssland, där vi i Europa själva sätter villkoren för vår egen säkerhet. Inga fler satellitstater, inga fler hot mot vår demokrati, ingen mer aggression och säkerhetsgarantier som vi i Europa själva hanterar och kontrollerar. Macron vill inte se europeiska säkerhetsfrågor hanteras, som de gjort historiskt, av andra stormakter. På det sättet kan vi komma att leva i fred, även med Ryssland som granne. Även om Macron vid detta laget bara såg ut att ha värmt upp och verkade vara sugen på fler frågor, så var nog pyttipannan redan på väg att svalna och så led aftonen mot sitt slut, under tonerna av ”Les Champs-Élysées” och en sällan skådad sjungande Fransk President, omgiven av Lundastudenter. ■

Psykologipistolen

En filosofisk "hot take"

Detta moraliska problem var först beskrivet av Fabian Lorentzon i *Filosofisk tidskrift* nr.3, 2023. Appells beskrivning* är en förenklad version, där även vissa grundantaganden och förklaringar lämnas utanför. För att förstå vilken vinkel problemet vill åt så börjar Lorentzon med att beskriva ett mycket liknande problem som han kallar "mental sjukdom".

"Mental sjukdom": Person A har utanför sin vetskap en multipel personlighetsstörning som helt plötsligt en dag aktiveras och helt förändrar dennes psykologiska dispositioner, minnen och moraliska karaktär. Lorentzon antar att denna förändring gör att A nu kan ses som en annan person kallad A-. Minus eftersom A- besitter sadistiska karaktärsdrag som gör denne kapabel att mörda för nöjes skull. Om A- begår ett sådant mord, men sedan plötsligt genomgår en full personlighetsförändring igen och återvänder till att vara A istället för A-, bör A bestraffas?

Lorentzon finner det intuitivt att A inte är ansvarig för de handlingar som är utförda av A-, de delar ju ej minnen, psykologiska dispositioner eller karaktär. För att rättfärdiga ett straff så krävs det att A ska kunna hållas ansvarig för A- handlingar. Även om A och A- fysiskt sätt är numeriskt identiska varelser (ett argument kan vara att de faktiskt är numeriskt olika, att A "dog" när A-kom till), så bör vi se dem som olika personer,

två olika moraliska agenter. Lorentzons intuition kanske låter märkvärdig, men denna filosofi speglas faktiskt i dagens svenska rättssystem där en tillräckligt "allvarlig psykisk störning" kan döma en brottsling till psykiatrisk vård istället för t.ex. fängelse. Det är en typ av fråntagande av moralisk ansvar från brottslingen. Problemet "Psykologipistolen" komplicerar saker, men skiljer sig framför allt endast i avseendet av uppsåt och att (i vår version) personen endast ändrar sina psykologiska dispositioner och sin moraliska karaktär.

Även här finner Lorentzon det intuitivt att A+ ej bör bli bestraffad eftersom denne ej är ansvarig för A- handlingar, inklusive att A- bytte personlighet med uppsåt att just undgå moraliskt ansvar, något som intuitivt tycks moraliskt fel och straffbart. Detta är knepigare att acceptera och Lorentzon medger att om A- istället skulle förändra sin psykologiska karaktär till A-, en ännu mer ondsint person, så tycks intuitionen att A— nog ändå bör bli bestraffad. Men detta går ju emot ansvarskravet och skulle således gå emot "mental sjukdom" och dagens rättssystem. Så vad är rätt egentligen? Det går att se på problemet ur andra perspektiv än vad Lorentzon gör (t.ex. mer pragmatiska och konsekvensetiska). Vi frågade några studenter, filosofer och ekonomer runt Lunds Universitet om deras perspektiv:

* PSYKOLOGIPISTOLEN: Det har skett ett tekniskt under! En psykologipistol är nu uppfunnen som gör det möjligt att byta psykologisk karaktär på den som blir skjuten! Har man en ondsint karaktär så kan denna nu omvandlas till en karaktär som endast uppfylls av goda drag (vice versa). Inte helt olikt en typ av psykologisk personlighetsstörning där personen helt plötsligt byter sitt "jag" från ett till annat. En människa med ondsint psykologi (kallad A-), som planerar ett hänsynslöst mord, får dock tag på denna och använder den på sig själv efter att mordet begåtts. På så sätt hoppas mördaren undkomma bestraffning eftersom denne nu kan ses som rehabiliterad person, ej kapabel till brott (kallad A+). Mördaren kan sägas ha bytt karaktär helt och skulle nu istället vara en person till stor nytta för samhället. Bör mördaren bli bestraffad?

VAD ÄR DIN HOT TAKE PÅ "Psykologipistolen"?

Sarah Rosenberg

Ekonomie doktor, LU
Ekonomisk jämställdhet

Nu kommer jag verkligen låta som en nationalekonom, men jag tror att mördaren fortfarande bör bli bestraffad eftersom folk inte begår mord enbart på grund av att man är ond.

Om denna person inte blir straffad kan andra komma att tro att de också kan begå ett brott och komma undan på samma vis. Rehabilitering är viktig, men straffet är också ett disincentiv för att begå brott (för andra, inte bara personen som begått brottet).

Nackskott!

Peter Jochumzen

Lektor i Ekonomi, LU
Sannolikhetslära m.m.

Ja, mördaren bör bli bestraffad!

Som jag ser det finns det två argument för att ge staten ett "våldsmonopol" (hämd är inte ett):

1. Skydda samhället från fler brott - en inlåst brottsling kan inte begå brott.
2. Som incitament för andra som funderar på att begå brott

I exemplet försvinner argument 1 men inte 2. Finns ju inget som hindrar någon annan att göra samma sak.

Dani de Vylder

PPE-Student, LU

Danny: Nej! Är nuvarande person helt rehabiliterad så finns det inget större värde i att bestraffa personen. Då görs det bara för straffets egna skull.

Niklas Helenefors

PPE-student, LU

Ja! Anta att rättvisa i sig har ett intrinsiskt värde som värderas långsiktigt. Mördaren bör då bli bestraffad eftersom det är rättvist om offer och anhöriga får upprättelse. Straffet kommer att skilja sig från fall till fall.

Elsa Magnell

Filosofie doktorand, LU
Moraliskt och ansvar

Även om vi rättfärdigar vår praktik av bestraffning genom att peka på de positiva konsekvenser som rehabilitering har, så rättfärdigar vi inte enskilda bestraffningar på det sättet. För att systemet ska vara tryggt och ha de positiva konsekvenserna, så måste det vara tillbakablickande. Men, som hot take kanske jag kan protestera mot själva exemplet: Våra koncept om ansvar, förtjänst, och klandervärdhet har utvecklats i en miljö präglad av osäkerhet. Vi har inte direkt tillgång till varandras sinnelag och måste förhålla oss till den ovissheten. Att i tankeexperiment stipulera bort all sådan osäkerhet kan vara värdefullt, men det riskerar också att förlora förståelse för och förankring i den mänskliga erfarenheten.

SCHACK

APPELL REDAKTIONEN
VS
PANORAMA REDAKTIONEN

I första nummret av Appell så utmanade redaktionen Panoramas redaktion på ett parti Marseille schack. Publicering av Panoramas drag sker i deras nästa utgåva varpå Appells motdrag sker i vår nästa utgåva.

SPELREGLER:

Partiet spelas av tidsskäl enligt reglerna för balanserat Marseille schack, utan *en passant*, med *remi* på 20 drag. Vit börjar med ett drag, varpå var spelare turas om att göra två drag med samma eller olika pjäser. Vid schack så slutar spelarens tur, varpå motspelaren måste flytta ur schack innan dess andra drag genomförs. Kungen får aldrig flyttas in i schack!

1. d2 - d4
2. c7 - c6
2. g8 - f6
3. Ng1 - Nf3
3. Nb1 - Nc3

Terminens Studentrecept

DEPUNCH ÄRTSOPPA

INGREDIENSER: 4 pers

3,5 dl torkade gula ärtor
1,5 liter kranvatten
1 morot
1 gul lök
0,3kg rökt bog/rökt skinka eller annat budgetalternativ från kylen (valfritt)
2 tsk torkad timjan
2 tsk torkad mejram
Salt och peppar

- Lägg ärtorna i blöt i kylen dagen innan.
- Koka upp dem och låt puttra med lock på.
- Hacka ner lök, morot och ev. kött. Soppan ska vara lagom grumlig vid detta laget.
- Krydda lagom, ibland fungerar det bättre med mer mejram och mindre timjan.
- EJ GRÖNSAKSBULJONG!
- Rör om ibland. Servera efter ca. 2 timmar.

SUDUKO (Medelsvårt)

8			3			2		
		4				8		1
3				5	4			
1	9							7
4		8	7		1		9	6
		9		6			1	
6	8	1				9	5	